

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Філологічний факультет
Кафедра української мови**

Галина Шкурко

ПРАВОПИСНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти
філологічного факультету спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
освітньо-професійної програми «Українська мова та література.
Літературна творчість. Документознавство та інформаційна
діяльність»**

Ужгород 2023

УДК 811.161.2'35(076)
Ш 67

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 8 від 15 червня 2023 року.

Укладач – **Шкурко Г.В.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Рецензенти:

Галас А.М., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Харьківська О.В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Відповідальна за випуск – **Венжинович Н.Ф.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Правописні норми української мови: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти філологічного факультету спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність» / Уклад. Г.В. Шкурко. Ужгород: ФОП Олеоленко Л.О., 2023. 54 с.

Навчально-методичний посібник призначений для проведення практичних занять із правописних норм української мови для здобувачів вищої освіти філологічного факультету спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література освітньо-професійної програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність».

ЗМІСТ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ «ПРАВОПИСНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»	5
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	11
Практичне заняття № 1. Графіка, орфографія і пунктуація – основні підсистеми українського правопису	15
Практичне заняття № 2. Становлення орфографії української мови	16
Практичне заняття № 3. Правила вживання апострофа. Пунктуаційне оформлення речення	19
Практичне заняття № 4. Правила вживання м'якого знака. Тире між підметом і присудком	20
Практичне заняття № 5. Орфограми, пов'язані з чергуванням голосних звуків	21
Практичне заняття № 6. Орфограми, пов'язані з чергуванням приголосних звуків	22
Практичне заняття № 7. Спрощення у групах приголосних. Тире між різними членами речення на місці пропущеного члена речення	24
Практичне заняття № 8. Подвоєння букв як наслідку їх збігу та внаслідок подовження приголосних. Розділові знаки при однорідних членах речення	25
Практичне заняття № 9. Орфограми, пов'язані з правописом префіксів. Розділові знаки при відокремлених членах речення. Відокремлені означення та приклади	26
Практичне заняття № 10. Правопис суфіксів. Розділові знаки при відокремлених обставинах	28
Практичне заняття № 11. Загальні правила правопису складних слів. Розділові знаки при відокремлених додатках	29
Практичне заняття № 12. Правила вживання великої літери	31
Практичне заняття № 13. Правила переносу. Розділові знаки при уточнювальних, пояснювальних і приєднувальних членах речення	33
Практичне заняття № 14. Правопис слів іншомовного походження	34
Практичне заняття № 15. Правила правопису слов'янських та неслов'янських прізвищ та імен, українських географічних назв та географічних назв інших країн	35
Практичне заняття № 16. Правопис відмінкових закінчень іменників ...	36

Практичне заняття № 17. Правопис відмінкових закінчень прикметників. Розділові знаки у реченнях з як, мов, наче та ін.....	37
Практичне заняття № 18. Правопис відмінкових закінчень числівників. Розділові знаки при вставних словах, сполученнях слів і реченнях	39
Практичне заняття № 19. Правопис відмінкових форм займенників. Розділові знаки при звертаннях, вигуках, стверджувальних і заперечних частках.....	41
Практичне заняття № 20. Орфограми, пов'язані з відмінюванням власних назв.....	43
Практичне заняття № 21. Орфограми, пов'язані з правописом географічних власних назв	44
Практичне заняття № 22. Правопис закінчень дієслів. Розділові знаки у складносурядному реченні.....	45
Практичне заняття № 23. Правопис прислівників. Розділові знаки у складнопідрядному реченні.....	46
Практичне заняття № 24. Правопис службових частин мови – прийменників і сполучників. Розділові знаки у безсполучниковому реченні.....	47
Практичне заняття № 25. Правопис часток. Складні синтаксичні конструкції та їх пунктуаційне оформлення	49
Практичне заняття № 26. Правопис вигуків. Пунктуаційні способи відтворення чужого мовлення	51
Науково-дослідницькі завдання з курсу «Правописні норми української мови»	53

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ «ПРАВОПИСНІ НОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Мета навчальної дисципліни «Правописні норми української мови» – засвоїти орфографічні та пунктуаційні норми сучасної української літературної мови, закріпити практичні орфографічні й пунктуаційні навички здобувачів вищої освіти з метою їхнього професійного вдосконалення.

Завдання навчальної дисципліни:

- поглибити знання про правописну систему української мови, історію та еволюцію українського правопису, аналізувати сучасні тенденції та дискусії в цій галузі;
- подати теоретичні відомості про історію українського правопису, з'ясувати основні проблеми його становлення і функціонування;
- поглибити і розширити знання про мовні норми, принципи української орфографії та пунктуації;
- формувати у майбутніх фахівців уміння та навички досконалого володіння орфографічними й пунктуаційними нормами сучасної української літературної мови;
- розвивати навички редагування текстів різних жанрів і стилів, знаходити та виправляти орфографічні та пунктуаційні помилки;
- сприяти розвитку науково-дослідницького інтересу здобувачів вищої освіти через аналіз сучасних поглядів у правописній системі, критичну оцінку проблемних правописних питань.

Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Вступ. Правописна система української мови

Тема 1. Графіка, орфографія і пунктуація – основні підсистеми українського правопису.

Орфографія як система загальноприйнятих правил написання. Орфографічна норма. Орфограма. Види орфограм. Принципи орфографії української мови (фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний), смисловий (диференційний)). Орфографічне правило. Орфографічна помилка. Принципи написання іншомовних слів. Орфографічний аналіз. Графічна система сучасної української літературної мови, співвідношення між літерами і фонемами української літературної мови. Пунктуація. Пунктуаційна норма. Типи розділових знаків. Пунктограма. Принципи української пунктуації. Пунктуаційний аналіз речення.

Тема 2. Становлення орфографії української мови.

Формування орфографії української мови. Давньоукраїнський етап. Староукраїнський етап. Новоукраїнський етап. Розвиток орфографії

української мови в XX ст. Правописні проблеми кінця XX-початку XXI ст. Правопис 2019 року: основні зміни. Структура чинного правопису. Сучасні орфографічні словники.

Модуль 2. Правопис основи слова. Розділові знаки у простому, простому ускладненому реченні

Тема 3. Правила вживання апострофа. Пунктуаційне оформлення речення.

Апостроф – надрядковий графічний знак. Різновиди речень за метою висловлювання і за інтонацією. Розділові знаки в кінці речення: крапка, знак питання, знак оклику, три крапки.

Тема 4. Правила вживання м'якого знака. Тире між підметом і присудком.

М'які приголосні звуки, позначення м'якості на письмі. Буквосполучення *йо, ьо*. Літери *з* і *г*. Двоскладне речення. Тире між підметом і присудком.

Тема 5. Орфограми, пов'язані з чергуванням голосних звуків.

Правопис букв, що позначають ненаголошені і наголошені звуки *[e]*, *[u]*, *[o]*. Правопис *і, у* на початку слова та в коренях українських слів. Позначення на письмі чергування голосних *[o]*, *[e]* з *[i]*, *[e]* з *[o]* після шиплячих та *[й]*.

Тема 6. Орфограми, пов'язані з чергуванням приголосних звуків.

Уподібнення дзвінких і глухих, шиплячих і свистячих приголосних і позначення його на письмі. Зміни груп приголосних *-цьк-, -ськ-, -зьк-, -ск-, -шк-, -зк-, -ст-*. Зміни приголосних перед *-ськ(уй), -ств(о)* та їхнє позначення на письмі. Зміни приголосних перед *-ш(уй)* при творенні вищого ступеня порівняння прикметників (прислівників). Сполуки літер *-чн-, -шн-*. Букви *з, г*. Позиції вживання прийменників і префіксів *у* та *в*. Позиції вживання сполучників і часток *і, й* та *і, й* на початку слів.

Тема 7. Спрощення у групах приголосних. Тире між різними членами речення на місці пропущеного члена речення.

Фонетична природа спрощення. Спрощення у вимові і на письмі. Позначення на письмі спрощення у групах приголосних. Випадки вживання тире між різними членами речення: 1) коли тире вжите для вираження несподіваності; 2) коли треба інтонаційно виділити окремі слова або групи слів; 3) коли тире вжито між іменниками, що стоять в одній формі та виражають одне поняття; 4) між словами, що означають часові, просторові, кількісні межі.

Тема 8. Подвоєння букв як наслідку їх збігу та внаслідок подовження приголосних. Розділові знаки при однорідних членах речення.

Подвоєння букв внаслідок їх збігу. Подвоєння букв як наслідок подовження приголосних. Поняття про однорідні члени речення.

Двокрапка і тире при однорідних членах речення з узагальнювальними словами. Кома й тире при однорідних членах речення, не з'єднаних сполучниками. Кома при узгоджених означеннях. Кома між прикладками. Кома при однорідних членах речення зі сполучниками. Тире між однорідними присудками.

Тема 9. Орфограми, пов'язані з правописом префіксів. Розділові знаки при відокремлених членах речення. Відокремлені означення та прикладки.

Орфограма – префікс *з-* (*із-, зі-, с-*). Орфограма – префікси *без-, роз-, воз-, через-*. Орфограма – префікси *пре-, при-, прі-*. Орфограма – префікси *пере-, пред-, перед-*. Кома й тире при відокремлених означеннях. Кома й тире при відокремлених прикладках.

Тема 10. Правопис суфіксів. Розділові знаки при відокремлених обставинах.

Орфограми, пов'язані з правописом іменникових суфіксів. Орфограми, пов'язані з правописом прикметникових та дієприкметникових суфіксів. Орфограми у суфіксах дієслів. Кома при обставинах, виражених дієприслівниками та дієприслівниковими зворотами. Кома при відокремлених обставинах, виражених сполученням іменників з прийменниками.

Тема 11. Загальні правила правопису складних слів. Розділові знаки при відокремлених додатках.

Сполучні звуки *[o], [e]*. Складні слова без сполучного звуку. Правопис складних іменників і прикметників. Правопис прикладки. Складні числівники та займенники. Особливості правопису складних прислівників. Правопис складних прийменників, сполучників, часток. Розділові знаки при відокремлених додатках.

Тема 12. Правила вживання великої літери.

Велика літера в уособлених назвах (у власних назвах людей, у назвах дійових осіб художніх і фольклорних творів, у назвах міфологічних істот і божеств). Велика літера в адміністративно-територіальних, політичних назвах (назвах держав, автономних адміністративно-територіальних центрів, у назвах державних, партійних, громадських, профспілкових та інших установ та організацій; назви посад, звань, учених ступенів). Уживання великої літери у географічних і топографічних власних назвах. Уживання великої літери у назвах творів художніх, музичних, назвах пам'яток архітектури, замків тощо. Назви історичних подій, епох, назви конгресів, назви наукових праць, газет, журналів, історичних пам'яток. Велика літера у складноскорочених назвах.

Тема 13. Правила переносу. Розділові знаки при уточнювальних, пояснювальних і приєднувальних членах речення.

Орфографічні правила переносу. Технічні правила переносу. Кома й тире при уточнювальних, пояснювальних і приєднувальних членах речення.

Модуль 3. Правопис слів іншомовного походження

Тема 14. Правопис слів іншомовного походження.

М'який знак у словах іншомовного походження. Апостроф у словах іншомовного походження. Неподвоєні й подвоєні букви на позначення приголосних у словах іншомовного походження. Букви *и, і, ї* та *е, є* у словах іншомовного походження.

Тема 15. Правила правопису слов'янських та неслов'янських прізвищ та імен, українських географічних назв та географічних назв інших країн.

Правопис прізвищ та імен слов'янського та неслов'янського походження. Правопис прізвищ і географічних назв слов'янського походження з прикметниковими суфіксами та закінченнями. Правопис географічних назв іншомовного походження.

Модуль 4. Правопис відмінюваних слів. Розділові знаки у простому ускладненому реченні

Тема 16. Правопис відмінкових закінчень іменників.

Іменник. Поділ іменників на відміни та групи. Літери *о, е, є* в закінченнях орудного відмінка однини і множини іменників першої відміни. Літери *а, я* та *у, ю* в родовому відмінку однини іменників другої відміни. Літери *о, е, є* в закінченнях давального і орудного відмінків іменників другої відміни. Правописні особливості закінчень орудного відмінка однини іменників третьої відміни. М'який знак у словоформах іменників родового відмінка множини.

Тема 17. Правопис відмінкових закінчень прикметників. Розділові знаки у реченнях з *як, мов, наче* та *ін*.

Орфограми, пов'язані з відмінюванням прикметників твердої групи. Орфограми, пов'язані з відмінюванням прикметників м'якої групи. Правописні особливості відмінювання прикметників з основою на *-лиций*. Загальна характеристика конструкцій з *як, мов, наче*. Кома при конструкціях з *як, мов, наче* у функції сполучника. Тире перед присудком з частками *як, мов, наче*.

Тема 18. Правопис відмінкових закінчень числівників. Розділові знаки при вставних словах, сполученнях слів і реченнях.

М'який знак у словоформах числівника. Написання разом числівників на позначення десятків і сотень у непрямих відмінках. Специфіка і функції вставних слів, словосполучень і речень. Кома, тире і дужки при вставних словах, словосполученнях і реченнях.

Тема 19. Правопис відмінкових форм займенників. Розділові знаки при звертаннях, вигуках, стверджувальних і заперечних частках.

Дефіс у неозначених займенниках. Правопис *ні* у заперечних займенниках. Кома при звертанні. Знак оклику при звертанні. Кома, тире, знак оклику і знак питання при вигуках, окличних та питальних частках. Кома, знак оклику і знак питання при стверджувальних і заперечних частках.

Модуль 5. Правопис власних назв

Тема 20. Орфограми, пов'язані з відмінюванням власних назв.

Відмінювання імен та імен по батькові. Правопис відмінкових закінчень прізвищ іменникового типу та відмінкових закінчень прізвищ прикметникового типу. Правописні особливості складних і складених особових імен та прізвищ і похідні від них прикметники.

Тема 21. Орфограми, пов'язані з правописом географічних власних назв.

Українські географічні назви. Географічні назви слов'янських та інших країн. Географічні назви з прикметниковими закінченнями. Іншомовні географічні назви. Правопис складних і складених географічних назв. Відмінювання географічних назв. Правопис прикметникових форм від географічних назв. Правопис складних і складених географічних назв.

Модуль 6. Правопис відмінюваних і невідмінюваних слів. Розділові знаки у складному реченні

Тема 22. Правопис закінчень дієслів. Розділові знаки у складносурядному реченні.

Загальна характеристика дієслівних форм. Літери *е* – *и* в особових закінченнях дієслів. М'який знак у словоформах дієслова. Частка *би* (*б*) з дієсловами умовного способу. Правопис активних дієприкметників. Правопис пасивних дієприкметників. Літера *н* у суфіксах дієприкметників. Правопис дієприслівників: літера *и* у суфіксах дієприслівників, літери *у* (*ю*), *а* (*я*) у дієприслівникових суфіксах *-учи* (*-ючи*), *-ачи* (*-ячи*). Складносурядне речення. Кома, крапка з комою, тире та кома й тире в складносурядному реченні.

Тема 23. Правопис прислівників. Розділові знаки у складнопідрядному реченні.

Літери *ц*, *і* в кінці прислівників. Правопис вищого і найвищого ступеня порівняння прислівника. Правопис складних прислівників і сполучень слів у функції прислівника. Складнопідрядне речення. Кома й крапка з комою у складнопідрядному реченні. Тире та кома й тире у складнопідрядному реченні.

Тема 24. Правопис службових частин мови – прийменників і сполучників. Розділові знаки у безсполучниковому реченні.

Розрізнення прийменників та префіксів. Групи прийменників за походженням і будовою. Сполучник. Групи сполучників за походженням, будовою, способом уживання та за синтаксичними функціями. Розрізнення сполучників та інших частин мови. Синтаксичні зв'язки і синтаксичні відношення між частинами безсполучникового складного речення. Кома, крапка з комою, двокрапка й тире у безсполучниковому складному реченні.

Тема 25. Правопис часток. Складні синтаксичні конструкції та їх пунктуаційне оформлення.

Групи часток за виконуваними функціями. Смисловий принцип правопису часток. Правопис часток *не, ні (ані)* з різними частинами мови. Правопис *не* з іменними частинами мови та прислівником. Правопис *не* з дієсловом. Розділові знаки у багатокomпонентних реченнях.

Тема 26. Правопис вигуків. Пунктуаційні способи відтворення чужого мовлення.

Групи вигуків за емоційним навантаженням. Розрізнення вигуків та інших частин мови. Лапки, двокрапки, кома й тире при прямій мові та при цитатах. Пунктуаційне оформлення діалогічного мовлення.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
2. Українська мова: Орфографія. Орфоепія: Тестові завдання: навч. посіб. / За ред. М.Л. Микитин-Дружинець. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 336 с.
3. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. 392 с.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>

Допоміжна література

4. Авраменко О. Національний мультипредметний тест. Українська мова: тестові завдання у форматі НМТ. Харків: Юнісофт, 2023. 64 с.
5. Авраменко О. Українська мова та література: Довідник. Завдання в тестовій формі: І ч. / О. Авраменко, М. Блажко. Київ: Грамота, 2021. 496 с.
6. Авраменко О. Українська мова та література: Довідник. Завдання в тестовій формі: І ч. / О. Авраменко, М. Блажко. Київ: Грамота, 2022. 496 с.
7. Авраменко О. Українська мова: правопис у таблицях, тестові завдання: навч. посібн. для підготовки до ДПА та ЗНО для учнів загальноосв. навч. закл. / О. Авраменко, О. Тищенко. Вид. 2-ге, доповн. Київ: КНИГОЛАВ, 2018. 192 с.
8. Білик К.Д. Сучасний український правопис в таблицях і схемах. Орфографія. Пунктуація. Морфологія. [5–11 класи]. Харків: Торсінг: Навчальна школа, 2021. 79 с.
9. Глазова О.П. Українська орфографія: навч. посіб. Харків: Веста: Ранок, 2008. 384 с.
10. Громик Ю.В. Український правопис: навч. посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 166 с.
11. Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
12. Заболотний О.В. Український правопис – це доступно! / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний. Київ: Літера ЛТД, 2020. 272 с.
13. Зубков М. Українська мова: Універсальний довідник. Вид. 6-е, випр. і доп. Харків: ВД «Школа», 2009. 512 с.
14. Історія українського правопису XVI–XX століття: хрестоматія / НАН України, Ін-т укр. мови; упоряд.: В.В. Німчук, Н.В. Пуряєва. Київ: Наукова думка, 2004. 581 с.
15. Коваль Н.М. Проєкт, пів Києва, онлайн та фемінітиви. Що там у новій редакції правопису? *Українська мова та література*. 2019. № 6. С. 32–38.
16. Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів. Київ: Вища школа, 2007. 303 с.
17. Козачук Г.О. Українська мова: практикум: навч. посіб.: [2-ге вид., перероб. і доп.]. Київ: Вища школа, 2008. 414 с.
18. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г. Практичний курс української мови: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1994. 367 с.
19. Коновалова М., Кришталь О. Новий український правопис в ілюстраціях. Правила – легко та швидко. Харків: Видавнича група «Основа», 2021. 144 с.
20. Нечволод Л.І. Сучасний український правопис: комплексний довідник: правила, коментарі, приклади, винятки / 3-тє видання, виправлене та доповнене. Харків: Торсінг плюс, 2006. 223 с.

21. Нечволод Л.І. Сучасний український правопис: комплексний довідник: правила, коментарі, приклади, винятки. Харків: ПП «Торсінг плюс», 2007. 224 с.
22. Німчук В.В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. Київ, 2002. 112 с.
23. Пономарів О. Український правопис: ілюзії і дійсність. *Слово Просвіти*. 2018. № 35. С. 3.
24. Українська мова: енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В.М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і доповн. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. 820 с.
25. Український правопис / АН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні; Інститут української мови. Київ, 1993.
26. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови; ред. Є.І. Мазніченко. Київ: Наукова думка, 2007. 285 с.
27. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови; ред. О.А. Дітель. Київ: Наукова думка, 2000. 240 с.
28. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови; ред. О.А. Дітель. 6-те вид., стер. Київ: Наук. думка, 1997. 235 с.
29. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови; ред. О.А. Дітель. Стер. вид. Київ: Наук. думка, 2003. 235 с.
30. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови; ред.: Є.І. Мазніченко, Н.М. Максименко, О.В. Осадча. Київ: Наук. думка, 2012. 286 с.
31. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства імені О.О. Потебні, Інститут української мови; ред.: Є.І. Мазніченко та ін. Київ: Наукова думка, 2015. 286 с.
32. Український правопис. Проект найновішої редакції. Київ: Наукова думка, 1999.
33. Фаріон І.Д. Проект правопису 2018 – дитя компромісу: і вашим і нашим. *Слово Просвіти*. 2018. № 36. С. 4–5.
34. Фаріон Ірина. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів: Свічадо, 2004. 115 с.
35. Фурдуй М.І. Українська мова. Практикум з правопису: навч. посібник / За ред. В.В. Різун. Київ: Либідь, 2004. 272 с.
36. Хворостяний І.Г. Українська мова: лайфхаки. 2-ге вид., зі змінами. Харків: Вид-во «Ранок», 2023. 288 с.
37. Шаруділова Л. Фонетика. Орфографія. Графіка. Орфографія. Узагальнення й систематизація знань. *Українська мова та література*. 2019. № 4. С. 22–26.
38. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови: Модульний курс: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 326 с.
39. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: модульний курс: навч. посібн. Київ: Вища школа, 2007. 823 с.
40. Ющук І.П. Практикум з правопису і граматики української мови. Київ: Освіта, 2012. 270 с.
41. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови: [4-те вид.]. Київ: Освіта, 2000. 254 с.
42. Ющук І.П. Українська мова: підручник: [4-те вид.]. Київ: Либідь, 2008. 640 с.

Словники

43. Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови: Близько 35 000 слів / Ред. Н.М. Отрох, М.А. Щипська. 4-е вид., доопрац. Київ: Наук. думка, 2002. 459 с.
44. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь: Перун, 2003. 896 с.
45. Головащук С.І. Орфографічний словник складних слів української мови: Понад 23 000 слів. Київ: Наук. думка, 2008. 287 с.
46. Головащук С.І. Орфографічний словник української мови: 50 000. Київ; Ірпінь: Перун, 2006. 486 с.
47. Жайворонок В. Велика чи мала літера: Словник-довідник. Київ: Наукова думка, 2004. 202 с.
48. Жовтобрюх В.Ф. Сучасний український орфографічний словник: Близько 105 000 слів. Харків: Ранок: Веста, 2005. 797 с.
49. Івченко А.О. Орфографічний словник української мови: Понад 40 000 слів. Харків: Фоліо, 2006. 765 с.
50. Орфографічний словник сучасної української мови: 70 000 слів. Донецьк: БАО, 2007. 958 с.
51. Орфографічний словник української мови: Понад 40 000 слів / А. Івченко; ред. Н. Фоміна. Харків: Фоліо, 2006. 765 с.
52. Сучасний орфографічний словник: 150 000 сл. / Уклад. О.Ю. Петраковський. Харків: Промінь, 2007. 1244 с.
53. Український орфографічний словник: близько 174 тис. слів / уклали: В.В. Чумак, І.В. Шевченко, Л.Л. Шевченко, Г.М. Ярун; за ред. В.Г. Складенка. Вид. 8-е, переробл. і доповн. Київ: Довіра, 2008. 997 с.
54. Український орфографічний словник: понад 175 тис. слів / уклали: В.В. Чумак [та ін.]; за ред. В.Г. Складенка. Вид. 9-е, переробл. і доповн. Київ: Дніпро, 2009. 1011 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

55. Блог професора Пономарева.
URL: <https://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/ponomariv/2442>
56. Велика чи мала літера: словник-довідник. URL: <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/v>
57. Відеопояснення «На всі двісті». URL: <https://www.youtube.com/@navsi200>
58. Дзвона чи дзвону? Словник-довідник. URL: <http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
59. Історія українського правопису. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu20.htm>
60. Орфографічний словник української мови.
URL: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=list&d=21&p=1&w1=%D0%92>
61. Освітня платформа для вивчення української мови онлайн «ДисКурс».
URL: <https://dyskurs.net/>
62. Словник UA: портал української мови та культури (тлумачення та відмінювання слів).
URL: <https://www.slovnyk.ua/>
63. Словник української мови в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/>
64. Словник української мови: У 20-ти томах.
URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=24&page=0>
65. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019).
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

66. Український лінгвістичний портал. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

67. Уроки української мови від Олександра Авраменка.

URL:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLEoEWGEBriPCTBIOQbXIIDzFFakriePu->

Модуль 1. Вступ. Правописна система української мови

Практичне заняття № 1. Графіка, орфографія і пунктуація – основні підсистеми українського правопису

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Орфографія як система загальноприйнятих правил написання. Орфографічна норма. Орфограма. Види орфограм.
2. Принципи орфографії української мови (фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний), смисловий (диференційний)).
3. Орфографічне правило. Орфографічна помилка. Принципи написання іншомовних слів. Орфографічний аналіз.
4. Графічна система сучасної української літературної мови, співвідношення між літерами і фонемами української літературної мови.
5. Пунктуація. Пунктуаційна норма. Типи розділових знаків. Пунктограма.
6. Принципи української пунктуації.
7. Пунктуаційний аналіз речення.

Завдання 1. Випишіть у три колонки слова, у яких: 1) звуків і букв порівну; 2) звуків менше, ніж букв; 3) звуків більше, ніж букв.

Радіючи, джинси, дисертація, щоденний, опрацювання, праця, рідня, дзюркіт, авіалінія, алюміній, дощ, жолудь, емальований, цятка, об'їзд, сім'я, розбуджений, електродзвоник, троє, ячмінь, льон, ідея, обсаджувати, нагромаджений, сміття.

Завдання 2. Визначте, за яким принципом правопису пишуться такі слова: *голова, схил, Гончар, щирий, беззоряний, чесний, козацький, боротьба, донечці, їжак, угору, буденність, сільський, саджу, Голландія.*

Література:

1. Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. С. 137–149, 162–170.
2. Енциклопедія «Українська мова»: статті «Орфографія», «Орфограма», «Орфографічний словник», «Правопис», «Графіка», «Літера», «Алфавіт», «Український алфавіт», «Пунктуація», «Пунктограма», «Розділові знаки».
3. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови: Модульний курс: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. С. 15–21.

Практичне заняття № 2. Становлення орфографії української мови

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Формування орфографії української мови. Давньоукраїнський етап.
2. Староукраїнський етап. Новоукраїнський етап.
3. Розвиток орфографії української мови в XX ст.
4. Правописні проблеми кінця XX – початку XXI ст.
5. Правопис 2019 року: основні зміни. Структура чинного правопису.
6. Сучасні орфографічні словники.

Завдання 1. Випишіть назви основних правописних систем в хронологічній послідовності (у вигляді таблиці), зазначте їхні особливості.

Завдання 2. Правопис 2019 року: основні зміни. Законспекуйте передмову до Правопису, його спрямування, выпишіть основні зміни.

Тестові завдання

1. Оберіть правильний варіант написання:
 - 1) віцепрем'єр;
 - 2) віце-прем'єр.
2. Оберіть правильний варіант написання:
 - 1) екс-директор;
 - 2) ексдиректор.
3. Оберіть правильний варіант написання:
 - 1) півколо, пів-Києва, пів'ящика;
 - 2) пів коло, пів Києва, пів ящика;
 - 3) півколо, пів Києва, пів ящика.
4. Оберіть правильний варіант написання:
 - 1) топ-модель;
 - 2) топмодель.
5. Оберіть правильний варіант написання:
 - 1) священник;
 - 2) священик.
6. Оберіть правильний варіант написання:
 - 1) Святвечір;
 - 2) Свят-вечір.

7. Оберіть правильний варіант написання:

- 1) конвеєр;
- 2) конвейєр.

8. Оберіть правильний варіант написання:

- 1) вебсайт;
- 2) веб-сайт.

9. Оберіть правильний варіант написання:

- 1) інтернет-ресурс;
- 2) інтернетресурс.

10. Паралельні закінчення в р.в. однини мають іменники:

- 1) 1 відміна;
- 2) 2 відміна;
- 3) 3 відміна;
- 4) 4 відміна.

11. Метою Правопису 2019 р. було повернути особливості правопису:

- 1) 1933 р.;
- 2) 1946 р.;
- 3) 1928 р.;
- 4) 1993 р.

12. Назви віртуальних мереж інстаграм, телеграм, фейсбук, ютуб у родовому відмінку однини мають закінчення:

- 1) -а;
- 2) -у.

13. Оберіть правильний варіант написання:

- 1) мережа «Фейсбук»;
- 2) мережа фейсбук.

14. Правильно записано обидва слова рядка:

- 1) генерал-майор, унтер-офіцер;
- 2) бетапромені, агрокультура;
- 3) сон-трава, ексміністр;
- 4) топ-модель, чар-зілля.

15. Правильно записано обидва слова рядка:

- 1) контрудар, обер-офіцер, Святвечір;
- 2) лейб-медик, мідімода, супермодель;
- 3) мініблок, лжесвідок, псевдо-Фауст;
- 4) екстраклас, гіпер-маркет, чар-зілля.

16. Усі слова написано правильно в рядку:

- 1) пів юрти, пів Ужгорода, пів на шосту;
- 2) пів ями, пів Києва, пів день;
- 3) пів Говерли, пів сон, пів миски;
- 4) пів яблука, пів Куби, пів ніч.

17. Немає помилки в рядку:

- 1) зайти в мережу «Інстаграм»;
- 2) прочитати у «Фейсбуці»;
- 3) побачити в «Твіттері»;
- 4) пошукати в «Гуглі».

18. Помилку допущено в написанні словосполучення:

- 1) у готелі «Дністер»;
- 2) їжджу на «Тойоті»;
- 3) на літаку «Руслан»;
- 4) концерн «Фольксваген».

19. Оберіть правильний варіант написання:

- 1) людинодень, тоннокілометр;
- 2) людино-день, тонно-кілометр;
- 3) людино день, тонно кілометр.

20. Оберіть правильний варіант написання:

- 1) бліц-турнір, міні-спідниця, топ-менеджер;
- 2) преміум-клас, ультрамодний, супермаркет;
- 3) максімода, гіперінфляція, екстрапрофесіонал.

Література:

1. Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. С. 171–194.
2. Зміни до українського правопису-2019 – за 5 хвилин. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SunIrw3fYUc>
3. Новий правопис: як писати ВЕБ, ІНТЕРНЕТ, ЮТУБ, ФЕЙСБУК, ГУГЛ? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FQ0A3VuP6jk>
4. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. 392 с.
5. Що змінили в «Українському правописі» після схвалення Кабміном? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4iB0ujGQpPE>
6. Як писати ПІВ за новим правописом – разом чи окремо? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dspghm8pkPo>
7. Як правильно писати назви сайтів і соцмереж? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=G9lnNWV7RIM>

Модуль 2. Правопис основи слова. Розділові знаки у простому, простому ускладненому реченні

Практичне заняття № 3. Правила вживання апострофа. Пунктуаційне оформлення речення

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Апостроф – надрядковий графічний знак.
2. Різновиди речень за метою висловлювання і за інтонацією.
3. Розділові знаки в кінці речення: крапка, знак питання, знак оклику, три крапки.

Завдання 1. Поставте на місці крапок, де потрібно, апостроф, поясніть його вживання.

Трав...яний, Мін...юст, медв...яний, під...їхати, з...агітувати, без...язикий, з...єднаний, роз...юшити, верб...я, Св...ятослав, духм...яний, зв...ялити, лижв...яр, львів...яни, вир...яджати, рутв...яний, Зор...яна, Лук...янюк, з...ініціювати, сором...язливий, св...ященник, з...їхати, з...орієнтувати, солов...їний, пів...ящика, р...юмсати, зап...ястний, полум...я, в...юнитись, перед...св...ятковий, В...ячеслав, з...економити, мавп...ячий, моркв...яний, з...уміти, різдв...яний, тьм...яний, цв...ях, різьб...яр, торф...яний, черв...як, зв...язок, підв...язати, розм...якнути, сп...яніти, міжгір...я, бр...язкати, Лук...яненко, під...єднати, пів...яблука, дит...ясла, без...ядерний, від...їзд, з...явитися, під...юдити, дзв...якнути, пан...європейський, без...іменний, над...яр...я.

Завдання 2. Поставте в іншомовних словах на місці крапок, де потрібно, апостроф, поясніть його вживання.

Комп...ютер, п...єдестал, інтерв...ю, прем...єр, кар...єра, об...єкт, об...єктив, бар...єр, миш...як, П...ємонт, П...яченца, Рив...єра, Ак...яб, Барб...є, Б...юкенен, Монтеск...є, Руж...є, Фур...є, ад...юнкт, кур...йоз, ад...ютант, ін...єкція, кон...юнктура, диз...юнкція, сер...йозний, б...язь, б...юджет, б...юро, к...ювет, м...юрид, п...юпітр, п...юре, ф...юзеляж, грав...юра, б...юст, р...юкзак, р...юш, М...юллер, Г...юго, дистриб...ютор, кон...юнктивіт, валер...яна, круп...є, манік...юр, кутюр...є, м...юслі, кеш...ю, дез...інфекція, деб...ют.

Завдання 3. Перепишіть речення, розставляючи пропущені розділові знаки. Обґрунтуйте вживання розділових знаків у кінці речення.

1. Вересень золото сипле під ноги Час обертає платівку дороги (Т. Севернюк)
2. Куди ідуть краєм шляху тополі Куди несуть свої думки і болі (Д. Павличко)
3. Зрубець із дуба Кленовий дашок Божа іконка

Ляний рушничок Весело крутиться коловорот Плавом пливе до криниці народ (А. Григорук) 4. Благословенний будь мій рідний краю (Д. Павличко) 5. Гетьте к бісу з плаксіями Нам борців нам діла треба (Б. Грінченко) 6. Хто ваш народ Яка у нього доля Куди його коріння проросло Чиї могили стогнуть серед поля забрівши здичавіло у село (В. Симоненко) 7. До великої праці ставаймо (В. Чумак) 8. Не жди, вставай, кричи, буди Тепер або ніколи Єднаймо ж крок, з плечем плече Нам усміхнеться доля (А. Ковальчук) 9. Як цвіли каштани переможно в цю весняну зустріч з рідним містом (О. Іваненко) 10. Лови летючу мить життя Чаруйсь, хмілій, впивайся (Олександр Олесь)

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 7, 8, 138, 155–157, 162.
 2. Апостроф: усі правила та тести для практики.
- URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MBzhlH3GJ3c>

Практичне заняття № 4. Правила вживання м'якого знака. Тире між підметом і присудком

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. М'які приголосні звуки, позначення м'якості на письмі.
2. Буквосполучення *йо, ьо*. Літери *г і ґ*.
3. Двоскладне речення. Тире між підметом і присудком.

Завдання 1. Поставте на місці крапок, де потрібно, м'який знак, поясніть його вживання.

Блакит..., лан..., мід..., кіл...це, сіл..., совіс...т..., маз..., авос...ці, д...огот..., тр...ох, л...он, с...огодні, с...омий, бад...орій, міл...йон, бул...йон, медал...йон, павіл...йон, шин...йон, кан...йон, ідал...ня, пал...ці, стіл...чик, лял...ці, гал...ці, бджіл...ці, сопіл...ці, гол...ці, кір..., повір...те, Хар...ків, тхір..., очеретян...ці, жін...ці, свин...ці, стеблин...ці, камін...ці, оболон...ці, дитин...ці, сторін...ці, кін...ця, жмен...ці, кізон...ці, внучен...ці, снігурон...ці, нян...ці, нен...ці, колисон...ці, квіт...ці, гус...ці, галуз...ці, мис...ці, колис...ці, тріс...ці, піс...ня, ател...є, барел...єф, біл...ярд, він...етка, ескадрил...я, смієт...ся, граєт...ся, купают...ся, радит...ся, порада...ся, камін...чик, тон...ше, мен...ше, ін...ше, кін...чик, куз...ня, лаз...ня, майбут...нє, матін...ці, п'ят...сот, мад...яр, н...юанс, дос...є, с...южет, жен...шен..., різ...ба, кон...як, порт...єра, т...мяно, матін...ці, колис...ці, ател...є, рел...єф, нян...ці, Мол...єр.

Завдання 2. Підкресліть в кожному реченні головні члени. Розставте розділові знаки.

1. Село на нашій Україні неначе писанка село (Т. Шевченко).
2. Моя полтавська рідна сторона як генієм написана картина (Д. Луценко).

3. Місце як місце нічим не примітне (Є. Гуцало). 4. Хата як рай той жінка як пані (Панас Мирний). 5. Сьогодні ранок мов служба Божа (Ю. Дараган). 6. Глобальний страх мов стиснута пружина (А. Матвійчук). 7. Чвари немов засуви в замку (З Біблії). 8. Я вільна як промінь як вітер як шлях (Л. Голота). 9. Материнський погляд ласкавий як завітчаний лужок (В. Голобородько). 10. Ненависть і любов неначе крила (Д. Павличко).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 8, 26, 27, 139, 161.
2. М'який знак. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5SUnj8BUHvc>
3. Тире між підметом і присудком.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W031sFYB9hc>

Практичне заняття № 5. Орфограми, пов'язані з чергуванням голосних звуків

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Правопис букв, що позначають ненаголошені і наголошені звуки [e], [u], [o].
2. Правопис *i*, *u* на початку слова та в коренях українських слів.
3. Позначення на письмі чергування голосних /o/, /e/ з /i/, /e/ з /o/ після шиплячих та /й/.

Завдання 1. До поданих слів доберіть такі їх форми, щоб у кожній парі було представлено чергування /o/, /e/ з фонемним нулем.

Сон, палець, хлопець, пеньок, пень, січень, краєчок, холодець, гонити, учень, гайок, куток, червень, вівторок, рівень, квиток, жовтень, вітер, шматок, в'язень, вузол, мене, творець, бубон.

Завдання 2. До поданих слів доберіть такі їх форми, щоб у кожній парі було представлено чергування /o/, /e/ з фонемним нулем. Підкресліть слова зі вставними /o/ та /e/.

Ручка, певний, стежка, повний, кожний, пісня, серце, весна, сосна, капля, борозна, хмаринка, вишня, сережки, сотня, кав'ярня, кухня, відро, порічки, зерно, хвіртка.

Завдання 3. Розподіліть пари слів на групи за особливостями чергування: а) /o/, /e/ з /i/; б) /o/, /e/ з фонемним нулем; в) найдавніші чергування.

Вогонь – вогню, хід – ходу, шість – шести, квітка – квіток, летіти – літати, поріг – порогу, день – дня, збирати – брати, допомога – допомагати, стіл – стола, сон – сну, клонитися – кланятися, молоток –

молотка, вітер – вітру, чоло – чільний, гребти – загібати, кінь – коня, осінь – осені, віз – воза, крапля – крапель, піч – печі, слово – слів, лізти – лазити, вінок – вити, трусити – трясти.

Завдання 4. Випишіть із поданих речень слова, при словозміні яких відбуваються чергування /о/, /е/ з /і/ або фонемним нулем.

1. Ось викотився на стежку клубок колючок, і цей клубок сіро-зелених голок, виставивши кумедний писок їжака, звернув на узбіччя, зник у шерехкому бур'яні. 2. Приємно вскочити у погріб глибокої осені або зимою, коли за нещільно причиненими дверима мете й мете, приємно встромити руку в крижаний розсіл і, тремтячи від холоду та від насолоди, їсти хрумкий огірок. 3. Якось непомітно дощі липневі та серпневі обернулись на дощі вересневі та жовтневі, начебто злившись у суцільну й одноманітну холодну маячню. 4. Кінь виступав статурно, вигинаючи точену шию, весело б'ючи міцними ногами по молодій траві. 5. Зібралось докупити кілька в'язів, два з них мають усохлі верхівки, і, оглядаючи стовбури, я налічив – згори донизу – на кожному з них по сім-вісім дупел. 6. Товариш залишив мене тут, на острові, а сам, сівши в моторний човен, подався в село по всякий надібок: хліб, олію, сірники, сіль. 7. Жодної хвилини не відаючи відпочинку, материні руки знаходили роботу в скрині й біля скрині, на столі й під столом, на вікні й під вікном (Із творів Є. Гуцала). 8. Виймали хлопці із ярма занози. Шапки знімали, випрягши волів. Вогонь в'їдався в чорні ребра воза, прив'язані за дишель до землі (Л. Костенко).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 1, 2, 9–11.
2. Ненаголошені *е, и*.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SwsAn3osODc&list=RDCMUCKZ9W5yg6NeV92ak02CdSg&index=7>

3. Чергування голосних звуків. 1 частина. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3ui8IN AQZk>

4. Чергування голосних звуків. 2 частина. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tfnb4vLVaOM>

Практичне заняття № 6. Орфограми, пов'язані з чергуванням приголосних звуків

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Уподібнення дзвінких і глухих, шиплячих і свистячих приголосних і позначення його на письмі.
2. Зміни груп приголосних *-цьк-, -ськ-, -зьк-, -ск-, -шк-, -зк-, -ст-*.
3. Зміни приголосних перед *-ськ(уй), -ств(о)* та їхнє позначення на письмі.

4. Зміни приголосних перед *-ш(ий)* при творенні вищого ступеня порівняння прикметників (прислівників). Сполуки літер *-чн-, -шн-*. Букви *з, г*.

5. Позиції вживання прийменників і префіксів *у* та *в*. Позиції вживання сполучників і часток *і, й* та *і, й* на початку слів.

Завдання 1. Визначте, який прийменник (у чи в) слід уживати в поданих рядках.

- 1) бузок ... цвітінні, літак ... хмарах, повідомили ... новинах;
- 2) було .. Києві, лежала .. шухляді, плавала .. воді;
- 3) бути .. формі, осінь .. Каневі, допоможе ..війти;
- 4) висновок ... статті, запевнили ... добросусідстві, вишня ... цвіту;
- 5) впадати ... вічі, записано ... статуті, місця ... автобусі;
- 6) гуляв .. лісі, улюблений ..читель, блиск .. очах;
- 7) живуть ... Олександрії, вихід ... місто, черга ... магазині;
- 8) знімки .. фотографа, ліси .. хвої, читати ..голос;
- 9) квітка ... вазоні, світло ... кімнаті, розчиняється ... молоці;
- 10) костюм ... шафі, подивитися ... вічко, постукав ... двері.

Завдання 2. Вставте пропущені літери і поясніть правопис поданих слів.

Вороне...кий, францу...кий, кременчу...кий, золотоні...кий, солда...кий, нью-йор...кий, завол...кий, пра...кий, гре...кий, дослідни...кий, співробітни...кий, фашис...кий, криворі...кий, велетен...кий, балха...кий, оде...кий, заступни...тво, студен...кий, пта...тво, кирги...кий, турист...кий, люксембур...кий, туні...кий.

Завдання 3. Утворіть ступені порівняння від поданих прикметників.

Добрий, злий, великий, малий, розумний, чіткий, щирий, світлий, темний, досконалий, товстий, далекий, близький, важкий, стрункий, легкий, вузький, веселий, сумний, смачний, довгий.

Завдання 4. виправте написання слів за потреби.

Викладацький, карпатський, цюріхський, криворіжський, бучачський, грекський, тюрцький, гагауський, матроський, карпацький, ужгороцький, студеньцький, узбекський, казаський, парижський, запоріжський, чеський, черкаський, кавкаський, турецький, збаразький, парубоцький, товаришський, латишський, французський, карабаський, баскський, дамаскський, бахмачський, закарпацький.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 5, 6, 12–24.

2. Чергування приголосних (з суфіксом -ськ-). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=WfMTNw0M0cQ&list=RDCMUCKZ9W_5yg6NeV92ak02CdSg&start_radio=1&t=2s

3. У чи В? І чи Й? Милозвучність української мови. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=sVHDP9Eab7M>

Практичне заняття № 7. Спрощення у групах приголосних. Тире між різними членами речення на місці пропущеного члена речення

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Фонетична природа спрощення. Спрощення у вимові і на письмі.
2. Позначення на письмі спрощення у групах приголосних.
3. Випадки вживання тире між різними членами речення: 1) коли тире вжите для вираження несподіваності; 2) коли треба інтонаційно виділити окремі слова або групи слів; 3) коли тире вжито між іменниками, що стоять в одній формі та виражають одне поняття; 4) між словами, що означають часові, просторові, кількісні межі.

Завдання 1. Перепишіть, вставте, де треба, пропущені букви; обґрунтуйте написання слів.

Пристрас...ний, проїз...ний, випус...ний, верес...нути, облас...ний, свис...нути, перехрес...ний, піс...ний, пис...нути, шелес...нути, шіс...надцятий, радіс...ний, бриз...нути, гіган...ський, студен...ський, перс...ні, ях...смен, корис...ливий, передвіс...ник, учас...ник, безвиїз...но, швидкіс...ний, буревіс...ник, тис...нути, улес...ливий, у повіс...ці, влас...ний, кож...ний, совіс...ні, жаліс...ливий, зліс...ний, прихвос...ні, ціліс...ний, навмис...не, надкіс...ниця, турис...ський, захис...ний, аген...ство, зап'яс...ний, контраст...ний, доблес...ний, дилетан...ський, форпос...ний, плюс...нути, очис...ний, балас...ний, медаліс...ці.

Завдання 2. Поставте тире. Записані речення прочитайте, правильно їх інтонуючи.

1. Україна в очах, і у слові, і в серці, і в мислі (Т. Костецька). 2. На серці спомин маминого свята (Д. Павличко). 3. Правда і без розуму багато зробить. Зате розум без правди нічого доброго (О. Духнович). 4. Степ навкруги. В траві стежина біла (Д. Павличко). 5. Земля не для монстрів. Земля для людей (Ю. Буряк). 6. Щастя у кожного під мозолями (Нар. творчість). 7. У жовтні вже не на колесах, ще не на санях (Нар. творчість). 8. Ти йому хліб, а він тобі камінь. 9. Не допоможе мертвому кадило, а вороні мило (Нар. творчість).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 28, 161.
2. Спрощення в групах приголосних.
URL: <https://navsi200.com/videos/sproshchennya/>

Практичне заняття № 8. Подвоєння букв як наслідку їх збігу та внаслідок подовження приголосних. Розділові знаки при однорідних членах речення

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Подвоєння букв внаслідок їх збігу.
2. Подвоєння букв як наслідок подовження приголосних.
3. Поняття про однорідні члени речення.
4. Двокрапка і тире при однорідних членах речення з узагальнювальними словами. Кома й тире при однорідних членах речення, не з'єднаних сполучниками. Кома при узгоджених означеннях. Кома між прикладками. Кома при однорідних членах речення зі сполучниками.
5. Тире між однорідними присудками.

Завдання 1. Подані іменники поставте у формі орудного відмінка однини.

Зав'язь, честь, важність, тінь, заповідь, біль, тюль, ваніль, розкіш, меншість, медаль, любов, пил, сип, шампунь, полин, розбіжність, емаль, бандероль, цвіль, гостинність, мораль, численність, фальш, галузь, мати, відомість, відповідь, кров, вість.

Завдання 2. Вставте, де потрібно, пропущені букви. Поясніть явище подовження та подвоєння приголосних.

Сторіч...я, туш...ю, міськ...ом, суд...івство, Поділ...я, Поволж...я, знаряд...я, розріс...я, без...вучний, л...ємо, безчест...я, подорож...ю, стін...ий, л...яний, Він...ич...ина, Тернопільщ...на, століт...ь, від...ячити, від...зеркалити, закон...ий, шас...і, сум...а, нет...о, віл...а, Гол...андія, марок...анський, Жан...ет, Мюл...ер, інтермец...о, Ніц...а.

Завдання 3. Перепишіть подані слова у дві колонки. Поясніть правопис слів.

Бе(з)астережний, ві(д)аний, ві(д)окремити, бе(з)успішний, молодіс(т)ю, ро(з)броїти, світа(н)я, зна(н)ь, щас(т)я, столі(т)ь, Полі(с)я, ста(т)я, (л)яний, бо(в)аніти, Ві(н)и(ч)на, солдат(ч)ина, на(д)ністрянський, ві(д)зеркалилася, зако(н)ий, прикордо(н)ик, карти(н)а, (в)есь, (в)ічливий, розрі(с)я, пере(д)ень, неві(н)ий, самов-

певне(н)о, стара(н)о, свяще(н)ий, сказа(н)ий, напруже(н)ість, само-
ві(д)ано, захопле(н)ий, воста(н)є, незвіда(н)ий, вихова(н)ість, ю(н)ат,
натхне(н)ий, вогня(н)ий, олов'я(н)ий, ці(н)ість.

Завдання 4. Прочитайте речення, правильно їх інтонуючи. Підкресліть однорідні члени речення, обґрунтуйте вживання ком між ними.

Воля і труд достаток дають. Багатство не в майні, а в гідності. Господарський хліб не білий, але ситний. Живи своїм розумом, але звірайся з чужим. Відвага або мед п'є, або кайдани тре. Знання і на плечі не тиснуть, і з рук не виснуть. Роботу роблять умінням, а не тільки терпінням. Розум не в роках, а в ділах. Не дивись на чоловіка, а на його діло. Працюй не лише силою, а й умінням. Хоч не рано почали, та багато утяли.

Народна творчість.

Завдання 5. Розставте пропущені розділові знаки. Позначте в реченнях пунктограму «розділові знаки між однорідними членами речення». Однорідні означення підкресліть.

1. Зійшла зелена вольна рута на українському лану (А. Малишко). 2. Я стримаю серце своє українське розхристане серце (В. Сосюра). 3. Молода українська вода набирає цілющої сили! (В. Женченко) 4. Раптом луною вдарила в усі кутки багатоголоса урочиста хвилююча пісня (С. Васильченко). 5. Лунає красивий кришталевий якийсь іскристий голос (О. Гончар). 6. Оксамитний холоднуватий вечір ворухиться навколо нас (М. Стельмах). 7. Паленіють яблука червоні на крихкому білому снігу (П. Перебийніс). 8. Мене шмагала мокрими крильми стихія невгамовна неблаганна (П. Перебийніс). 9. Він тепер думав про свою теплу чистеньку хатку (Б. Грінченко). 10. Будинки стояли гордовиті пишні недоступні (С. Васильченко).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 29, 30, 158, 160, 161.
2. Подвоєння приголосних. URL: https://www.youtube.com/watch?v=6vELu8B_bPg
3. Однорідні члени речення: які розділові знаки писати? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hX3vDaF8NZM>

Практичне заняття № 9. Орфограми, пов'язані з правописом префіксів. Розділові знаки при відокремлених членах речення. Відокремлені означення та прикладки

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Орфограма – префікс з- (із-, зі-, с-).

2. Орфограма – префікси *без-, роз-, воз-, через-*.
3. Орфограма – префікси *пре-, при-, при-*.
4. Орфограма – префікси *пере-, пред-, перед-*.
5. Кома й тире при відокремлених означеннях. Кома й тире при відокремлених прикладах.

Завдання 1. виправте помилки в написанні префіксів.

Росповісти, сказати, сховище, розписати, знести, спечений, схвалення, зцілення, роснести, безполучниковий, спитати, зцементувати, розформований, безкрайній, зхитрувати, безмежний, сказаний, розпитати, безграмотний, скрикнути, розгорнути, стримувати, розкрутити, безіменний, безпечний, розкопати, росцвісти, зхвилювати, бессмертний, зфабрикований, беспілотний, розкроїти, бесталанний.

Завдання 2. виправте помилки в написанні префіксів.

Сповіщати, скоїти, скоротити, схибити, спекти, збирати, звернути, зломити, зрізати, зрозуміти, зкрутити, стерти, схвилювати, скінчити, створити, змити, зняти, створити, збагнути, списати, схопити, зворушити, плести, змалювати, зписати, збутися, зкласти, зв'язати, зробити, сфотографувати, зволожити.

Завдання 3. Розставте пропущені розділові знаки. Позначте в реченнях пунктограму «кома і тире при відокремлених означеннях».

1. Гора біля гори стоять разом в німій величі одягнені в смерекові ліси (О. Кобилянська). 2. В щілину виднілись нечітко вирізьблені гори запорошені дощем, закублені низьким хмаровинням (Є. Гуцало). 3. Ми стежками підемо ясними по залитих весною полях (В. Сосюра). 4. Над трасою стоїть кремезний дуб грозою й вітром вчений спокійно ловить зорі сотні літ (С. Бурлаков). 5. Небо збіліле від спеки вже сивіє мов попеліс (Леся Українка). 6. Я так люблю тебе село повите синню і снігами! (В. Сосюра) 7. Мотря принесла зав'язані в хустці квітки та стрічки і розсипала їх по столі застеленому білою скатертю (І. Нечуй-Левицький). 8. Спасибі вам мамо за всю доброту і пісню залишену в спадок (Д. Луценко). 9. Ненавистю і мстою одержима душа розпалась мов гнила колода (Д. Павличко).

Завдання 4. Розставте пропущені розділові знаки. Підкресліть приклади. Прочитайте речення, правильно їх інтонуючи.

1. Живе на острові цариця Цірцея люта чарівниця (І. Котляревський). 2. Любку посватав гарний парубок Олекса Чабаненко (І. Нечуй-Левицький). 3. Тендітне хлоп'я цей Гришуня зроду вдавсь хворобливий (О. Гончар). 4. Біля нього стояла чарівна дівчинка чудесне білокучеряве дитя голубооке й ніжне (Остап Вишня). 5. Начальник поїзда невисокий чоловік з пещеним лицем не ввійшов, а ніби вслизнув до нашого купе

(П. Загребельний). 6. Пан Лятошенко кудлатий довгощокий добродій з чудернацьким тоненьким віялом бороди привітно зустрів старого (М. Стельмах). 7. Прийшов Макар митець на всякі вигадки цікавий оповідач і великий насмішник. Влетів у двір відомий усім забіяка Сивенко (С. Васильченко). 8. Надворі порядкував Федір молодший Степанів брат високий показний чолов'яга з тугими рум'яними щоками та гострими карими очима (Григір Тютюнник). 9. Найбільше перелякався тоді їхній сусід кругленький такий бізнесмен із Гонконгу (О. Гончар).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 31, 158, 161.
2. Правопис префіксів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Re5eZF9Tmvw>
3. Відокремлені означення.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Qy84MrWWhAs>

Практичне заняття № 10. Правопис суфіксів. Розділові знаки при відокремлених обставинах

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Орфограми, пов'язані з правописом іменникових суфіксів.
2. Орфограми, пов'язані з правописом прикметникових та дієприкметникових суфіксів.
3. Орфограми у суфіксах дієслів.
4. Кома при обставинах, виражених дієприслівниками та дієприслівниковими зворотами.
5. Кома при відокремлених обставинах, виражених сполученням іменників з прийменниками.

Завдання 1. На місці крапок поставте -е(є)- чи -о(ьо)-, -йо-.

Оранж...вий, полудн...вий, вермішел...вий, взірц...вий, кизил...вий, коричн...вий, тін...вий, півоні...вий, замш...вий, марганц...вий, марш...вий, груш...вий, вогн...вий, деш...вий, ситц...вий, гутаперч...вий, черепах...вий, квасол...вий, алюміні...вий, свинц...вий, вол...вий, перц...вий, песц...вий, торц...вий, магні...вий, алич...вий, парч...вий, раді...вий, бо...вий, квітн...вий, емал...вий, овоч...вий, нул...вий, плеч...вий, ясен...вий, промен...вий, ключ...вий, га...вий, яблун...вий, чебрец...вий.

Завдання 2. Розставте пропущені розділові знаки. Поясніть пунктограми.

1. Отак тривожачись мовчки співає вона (М. Стельмах). 2. Заквітчана пісня простилася душу мою завітчавши (Є. Гуцало.) 3. Виглядає миленького сумуючи мила (Б. Грінченко). 4. Ви обминали боячись мене (Т. Осьмачка). 5. Над тихою водою зелене марево гойдаючись пливло

(В. Грінчак). 6. За вікном у вишневих гілках шарудить бешкетуючи вітер (Д. Луценко). 7. Листок на поле сяде наче птиця і відпочивши знову полетить (Д. Павличко). 8. Повели молодих по селу гукаючи співаючи (Марко Вовчок). 9. Олень, голову свою опустивши долі тяжко слухав і мовчав і корився долі (Д. Павличко). 10. Гримнувши ланцюгом з будки вибрався кудлатий завбільшки з теля, собацюра (Є. Гуцало).

Завдання 3. Розставте пропущені розділові знаки. Позначте в реченнях пунктограму «кома при відокремлених обставинах». Дієприслівникові звороти підкресліть.

1. Дзижчали бджоли збільшуючи тишу (М. Рильський). 2. Погулявши коло бджіл і наївшись огіркових пуп'янків натрапив я на моркву (О. Довженко). 3. Зціпивши зуби високо піднявши брови ми обережно ступали і хруснувши сухою гілкою зупинялись озирались і слухали (В. Винниченко). 4. Навіть намалювавши на пузі великими літерами «Люблю Україну» слизняк так і зостанеться слизняком (Г. Кирпа). 5. Боролись пращури віками лихий не корячись добі (О. Самара). 6. І вийшов він вперед змахнувши булавою над віком над життям над раттю бойовою (А. Малишко). 7. При Хмельницькому українська нація народилася, заявивши про себе світові (П. Загребельний). 8. Неоціненну послугу Мазепі несамохіть зробила російська церква щороку протягом віків виголошуючи анафему його пам'яті і в такий спосіб нагадуючи українцям про цього великого патріота (А. Шевченко). 9. Святиню захищатиму від хамства відкинувши і сумніви і страх (Б. Манюк). 10. Витри піт солоний із чола і трудись забувши про утому (М. Луків).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 32–34, 158.
2. Відносні прикметники та їхні суфікси.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=llljcF9KfyU>
3. Відокремлені обставини. URL: https://www.youtube.com/watch?v=4IA-ZWY_LdE
4. Дієприслівниковий зворот. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z-WsV-Qj-x8>

Практичне заняття № 11. Загальні правила правопису складних слів. Розділові знаки при відокремлених додатках

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Сполучні звуки [o], [e]. Складні слова без сполучного звуку.
2. Правопис складних іменників і прикметників.
3. Правопис прикладки.
4. Складні числівники та займенники.
5. Особливості правопису складних прислівників.

6. Правопис складних прийменників, сполучників, часток.
7. Розділові знаки при відокремлених додатках.

Завдання 1. Напишіть правильно складні прикметники.

Науково/технічний, військово/зобов'язаний, культурно/освітній, українсько/американський, індо/європейський, світло/зелений, червоно/гарячий, темно/шоколадний, вельми/шановний, високо/авторитетний, три/кутний, договірно/правовий, екс/чемпіонський, суспільно/політичний, масово/політичний, професійно/кваліфікаційний, судово/експериментальний, сніжно/білий, північно/західний, вогне/небезпечний, вантажно/розвантажувальний, напів/шкіряний, довідково/інформаційний.

Завдання 2. Напишіть правильно складні іменники.

Мікро/міліметр, пів/Львова, націонал/соціаліст, екс/віце/прем'єр/міністр, лісо/смуга, людино/година, інженер/механік, лісо/степ, літак/снаряд, пів/години, пів/Європи, пасажиро/кілометр, крути/голова, пів/яблука, нечуй/вітер, мало/літражка, бджоло/знавство, багато/тиражка, радіо/фізик, альфа/промені, водо/грай, Мало/катеринівка, агро/грунто/знавство, Ново/українка, буряко/комбайн, водо/масло/заправник, барометр/анероїд, авіа/мото/будування, блок/апарат, Велико/британія, дівчина/красуня, земле/впорядкування, пів/життя, напів/провідник, життя/буття, жокей/клуб, жень/шень, житло/кооперація, земле/трус, пів/лимона, зерно/елеватор, стоп/кран, жирно/молочність, фото/монтаж, восьми/класник, динамо/машина, динамо/метр, жук/носоріг, пів/Африки, залізо/бетон, 50/річчя, сто/шістдесяти/річчя, євшан/зілля, полин/трава, дід/хлібороб.

Завдання 3. Розставте пропущені розділові знаки. Позначте пунктограму «кома при відокремлених додатках».

1. Микола замість панського лану вийшов на своє поле (І. Нечуй-Левицький). 2. На його дворі замість похилої хатини стояв веселий будинок (Панас Мирний). 3. Максим замість відповіді тільки отак розкрив рота та показав два ряди білих-пребілих зубів (О. Кониський). 4. Ні птиць ані людей опріч ясної зірки в високості (А. Малишко). 5. Крім Андрія Галактіоновича вчителя ще земського буде тепер у нас новий молодий учитель (О. Гончар). 6. На відміну від рослин тваринам необхідні для живлення складні органічні речовини: білки, жири і вуглеводи. 7. Творчість – це завжди ненаситі і самоспалення. На все інше навіть на любов творцеві залишаються крихти.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 35–44, 158.

2. Складні іменники: написання разом, окремо, через дефіс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8OR5c4HBg0s>

3. Складні прикметники: разом, окремо, через дефіс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LAjk8W0w3GY>

4. Правопис прислівників: разом, окремо, через дефіс. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ij3CQJuTR-s&list=RDCMUCKZ9W_5yg6NeV92ak02CdSg&index=5

Практичне заняття № 12. Правила вживання великої літери

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Велика літера в уособлених назвах (у власних назвах людей, у назвах дійових осіб художніх і фольклорних творів, у назвах міфологічних істот і божеств).

2. Велика літера в адміністративно-територіальних, політичних назвах (назвах держав, автономних адміністративно-територіальних центрів, у назвах державних, партійних, громадських, профспілкових та інших установ та організацій; назви посад, звань, учених ступенів).

3. Уживання великої літери у географічних і топографічних власних назвах.

4. Уживання великої літери у назвах творів художніх, музичних, назвах пам'яток архітектури, замків тощо.

5. Назви історичних подій, епох, назви конгресів, назви наукових праць, газет, журналів, історичних пам'яток.

6. Велика літера у складноскорочених назвах.

Завдання 1. Виберіть із дужок правильний варіант написання.

(З/з)апорізька (А/а)томна (Е/е)лектростанція, (К/к)абінет (М/м)іністрів (У/у)країни, (В/в)ерховна (Р/р)ада (У/у)країни, (Г/г)ора (Г/г)оверла, (К/к)раїни (З/з)аходу, (А/а)зовське (М/м)оре, (В/в)еликий (П/п)іст, (Н/н)овий (Р/р)ік, (С/с)ело (З/з)елений (Г/г)ай, (П/п)резидент (У/у)країни, (Д/д)оцент (К/к)афедри (У/у)країнської (М/м)ови, (С/с)аудівська (А/а)равія, (Ш/ш)тат (К/к)олорадо, (Т/т)ихий (О/о)кеан, (В/в)елика (В/в)едмедия, (В/в)улиця (Х/х)рещатик, (О/о)рганізація (О/о)б'єднаних (Н/н)ацій, (Є/є)вропейський (В/в)алютний (Ф/ф)онд, (М/м)істо (Ж/ж)овті (В/в)оди, (Д/д)ень (П/п)еремоги, (Р/р)іздва (Х/х)ристове, (К/к)иївський (В/в)окзал, (У/у)горська (Р/р)еспубліка, (А/а)кадемія (Н/н)аук (У/у)країни, (Д/д)ержавний (Б/б)анк (У/у)країни, (М/м)іністерство (О/о)світи і (Н/н)ауки (У/у)країни, (І/і)нститут (М/м)овознавства ім. О.О. Потебні АН України.

Завдання 2. Відповідно до норм використання великої літери відкоригуйте власні назви.

Ужгородська міська рада, департамент культури закарпатської обласної державної адміністрації, дп ужгородське лісове господарство, закарпатська обласна рада, закарпатська облдержадміністрація, комунальне некомерційне підприємство ужгородська районна клінічна лікарня ужгородської районної ради, комунальне некомерційне підприємство ужгородський районний центр первинної медико-санітарної допомоги ужгородської районної ради, ужгородська районна філія закарпатського обласного центру зайнятості, ужгородське відділення управління виконавчої дирекції фонду соціального страхування України в закарпатській області, ужгородське районне відділення поліції ужгородського відділу поліції ГУНП в закарпатській області, ужгородський відділ обслуговування громадян (сервісного центру) головного управління пенсійного фонду України в закарпатській області, управління державної казначейської служби України в ужгородському районі закарпатської області, лінгвістична гімназія ім. Т.Г. Шевченка ужгородської міської ради закарпатської області, навчально-виховний комплекс веселка ужгородської міської ради закарпатської області, ліцей ерудит великобerezнянської селищної ради ужгородського району закарпатської області, департамент освіти і науки, молоді та спорту закарпатської обласної державної адміністрації, центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, ВДНЗ України буковинський державний медичний університет, київський національний лінгвістичний університет, українсько-угорський навчально-науковий інститут ДВНЗ ужгородський національний університет, інституту філології київського національного університету імені Тараса Шевченка, інституту словакістики та медійних студій філософського факультету пражського університету, університет ім. Марії Склодовської-Кюрі в Любліні.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 45–61.
2. Велика літера. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Z6NC0X22Eo4>

Практичне заняття № 13. Правила переносу. Розділові знаки при уточнювальних, пояснювальних і приєднувальних членах речення

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Орфографічні правила переносу.
2. Технічні правила переносу.
3. Кома й тире при уточнювальних, пояснювальних і приєднувальних членах речення.

Завдання 1. Поділіть слова для орфографічного переносу.

Зав'язь, честь, важність, заповідь, ваніль, розкіш, меншість, медаль, любов, шампунь, полин, розбіжність, емаль, бандероль, гостинність, мораль, численність, відомість, відповідь, Т.Г. Шевченко, ТУ-42, Ліна Костенко, громадський, Анастасія, Катерина, Ядвіга, Олександр.

Завдання 2. Розставте пропущені розділові знаки. Позначте в реченнях пунктограму «кома при уточнювальних членах речення».

1. Там між гушавиною молодого гілля у зеленому листі навперейми одна другій щебетали пташки (Панас Мирний). 2. І все ж таки свербить розказати бодай децицю не для повчань хитромудрих а просто так для душі (Є. Гуцало). 3. Там в тихім заливі не дуже близько від берега мов стадо каченят село розсілось (І. Франко). 4. Вогонь обпалить крила й я впаду туди у темні води в глибину в холодну тишу... (Леся Українка) 5. Одного разу у дорозі вилучилося мені заночувати на селі у маленькій такій хатинці у вишневім садочку (Марко Вовчок). 6. Дівчина сиділа на обніжку на зеленій траві та плела вінок з ромену сокирок трав'янок і других польових квіток (Панас Мирний). 7. Там на Стецьковому городі самотньо поміж огірковим гудинням та картопляними кущами стояла стара груша (Б. Грінченко). 8. Це тут у сквері заводському я слухав музику не раз (В. Сосюра). 9. Присівши на пеньку серед поляни я розглядав видовисько туманне (М. Рильський). 10. Там на Поліссі тож було співали дружки весільні аж дзвеніла хата (Леся Українка).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 63, 64, 158, 161.
2. Як переносити слова з рядка в рядок.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vDqiLfEHszg>

Модуль 3. Правопис слів іншомовного походження

Практичне заняття № 14. Правопис слів іншомовного походження

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. М'який знак у словах іншомовного походження.
2. Апостроф у словах іншомовного походження.
3. Неподвоєні й подвоєні букви на позначення приголосних у словах іншомовного походження.
4. Букви *и, і, ї* та *е, є* у словах іншомовного походження.

Завдання 1. Запишіть правильно слова іншомовного походження.

Мін..йон, ескадрил..я, інтер..єр, кар..єра, бел..єтаж, порт..єра, бракон..єр, круп..є, барел..єф, диз..юнкція, ришел..є, контр..ярус, дос..є, грил..яж, інтерв..ю, ін..юнктив, кол..є, п..юпітр, вол..єр, прем..єра, гондол..єра, пас..янс, ад..юнктура, суб..єкт, п..єса, пенал..ті, об..єктив, порт..є, шансон..є, кан..йон, модел..єр, Н..ютон, рел..єф, міл..ярд, павіл..йон, В..єтнам, п..єдестал, миш..як, ін..єкція, ан..отація, нет..о, стак..ато, Ел..ада, ім..обілізація, ін..овація, мот..о, ір..егулярний, тон..а, гам..а, конфет..і.

Завдання 2. Вставте, де потрібно, пропущену літеру.

Ім..унітет, ас..стент, піц..а, Апен..іни, Рус..о, гет..о, новел..а, ем..ігрант, фін..ський, мадон..а, марок..анський, ір..аціональний, бравіс..имо, ім..іграція, імпрес..іонізм, дон..а, беладон..а, віл..а, груп..а, антен..а, пен..і, пан..о, Тал..ін.., барок..о, Він..іпег, конфет..і, оперет..а, інтермец..о, ас..міляція, гол..андець, Ус..урі, хоб..і, дюс..ельдорфець, буд..изм.

Завдання 3. Вставте, де потрібно, м'який знак та апостроф.

П..єдестал, марсел..єза, комп..ютер, конференс..є, т..юль, він..єтка, П..ємонт, миш..як, міл..ярд, Гот..є, к..янті, ф..юзеляж, павіл..йон, кар..єр, Монтеस्क..є, Женев..єва, Фур..є, Мол..єр, мад..яр, кон..юнктура, філ..м, р..юкзак, прем..єр, б..єф, монпанс..є, т..юбик, ал..батрос, кур..йоз, сер..йозний, Б..йорк, бул..йон, Н..ютон, ін..єкція, б..юджет, ател..є, транс..європейський, п..юре, конс..єрж, ад..ютант, б..юрократія, ф..юзеляж, порт..єра, жул..єн.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 128–130, 138, 139.
2. И та і в словах іншомовного походження.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iZXrereKXYE>

Практичне заняття № 15. Правила правопису слов'янських та неслов'янських прізвищ та імен, українських географічних назв та географічних назв інших країн

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Правопис прізвищ та імен слов'янського та неслов'янського походження.
2. Правопис прізвищ і географічних назв слов'янського походження з прикметниковими суфіксами та закінченнями.
3. Правопис географічних назв іншомовного походження.

Завдання 1. Поясніть правопис прізвищ та імен слов'янського та неслов'янського походження.

Голембйовський, Пйотровський, Мйодович, Аньолек, Козьолецький, Івашкевич, Міцкевич, Мічатець, Міклошич, Фучик, Шимчак, Коперник, Козицький, Бжозович, Єжі, Єнсі, Іржі, Домбровський, Заремба, Кемпа, Зайончек, Пайонк, Венгжинович, Свенцицький, Яблонський, Свядек, Цвік.

Завдання 2. Запишіть правильно прізвища та імена слов'янського та неслов'янського походження.

Людвіг/ван/бетховен, гулак/артемовський, добрий/вечір, ібн/русте, да/вінчі, підкуй/муха, ді/вітторіо, лєся/українка, д/аламбер, д/артаньян, мак/картні, мак/кінлі, сан/мартін, убий/вовк, о/коннор, ла/фонтен, дон/педро, дон/кіхот, лу/сінь, жан/жак, драй/хмара, жорж/санд, ван/мен.

Завдання 3. Подані географічні назви напишіть відповідно до правил правопису.

Верхньо/дніпровськ, кам'янець/подільський, новгород/сіверський, західний/буг, рава/руська, давидів/брід, залісся/перше, харків/товарний, буенос/айрес, біло/пілля, атлантик/сіті, старо/костянтинів, глиньск/загора, лас/вегас, мало/ярославець, дво/річчя, ла/плата, ясно/городка, широкий/яр, повализька/бистриця, копай/городок, шар/город, франкфурт/на/майні, пуца/водиця, кам'янка/дніпровська, сєверо/донецьк, переяслав/хмельницький, верни/город, чехо/словачина, ла/манш, вест/індія, ріо/де/жанейро, новгород/волинський, старий/самбір, ново/українка, івано/франківськ, нова/каховка, сухо/дільськ, гуляй/поле, лос/анджелес, па/де/кале.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 141–154.
2. Складні випадки написання географічних назв.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ysVkvuNEzzo>

Модуль 4. Правопис відмінюваних слів. Розділові знаки у простому ускладненому реченні

Практичне заняття № 16. Правопис відмінкових закінчень іменників

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Іменник. Поділ іменників на відміни та групи.
2. Літери *о, е, є* в закінченнях орудного відмінка однини і множини іменників першої відміни.
3. Літери *а, я* та *у, ю* в родовому відмінку однини іменників другої відміни.
4. Літери *о, е, є* в закінченнях давального і орудного відмінків іменників другої відміни.
5. Правописні особливості закінчень орудного відмінка однини іменників третьої відміни.
6. М'який знак у словоформах іменників родового відмінка множини.

Завдання 1. Визначте рід іменників.

Собака, шампунь, емаль, зал, путь, кашне, Сибір, насип, месьє, перепис, нежить, тюль, живопис, тромб, сажень, вуаль, розкіш, приблуда, продаж, толь, кір, ячмінь, полин, жовч, лазур, фрау, адреса, дріб, нехворощ, мігрень, путь, лінь, Сочі, кашне, Дніпро, Кіліманджаро, авокадо, колібрі, кенгуру, шосе, вінчання, таксі, Тбілісі, ему, алое, Туапсе, ранчо, есе.

Завдання 2. Від поданих імен та імен по батькові утворіть форму кличного відмінка.

Андрій Валерійович, Галина Федорівна, Валерій Михайлович, Геннадій Микитович, Михайло Петрович, Володимир Олександрович, Олександр Григорович, Богдан Олегович, Віктор Антонович, Юрій Анатолійович, Ірина Василівна, Раїса Зіновіївна, Олена Борисівна, Ірина Павлівна, Тетяна Григорівна, Людмила Іванівна, Зінаїда Костянтинівна, Ніна Арсентіївна, Мар'ян Назарович, Давид Миронович, Микола Іванович, Зінаїда Петрівна, Оксана Тарасівна, Дмитро Михайлович, Петро Якович, Георгій Ісакович, Галина Петрівна, Наталя Володимирівна, Олег Борисович, Людмила Михайлівна, Володимир Петрович, Алла Григорівна, Віталій Петрович, Ігор Сергійович, Дмитро Іванович.

Завдання 3. Напишіть 10 імен по батькові своїх однокласників і викладачів у формі кличного відмінка.

Завдання 4. Відредагуйте конструкції за потреби.

Взяти до уваги побажання Козорода Олега Степановича, розмовляти з Леськом Леонтійом Ярославовичем, ознайомити з правилами Паламарчук Вікторію Олегівну, призначити на посаду Сороку Олександра Анатолієвича, погодитися з пропозицією Отаманченко Наталії Омелянівни, гарантувати безпеку Гальчук Ганні Северинівній, запросити Захарчук Ольгу Олександрівну, відрахувати Соколенко Марію Віталійовну, вручити премію Фецяк Андрію Несторовичу, призначити Гамчук Іванну Вікторівну, розглянути пропозицію Ткаченка Ернеста Миколаєвича, перевести Завербного Миколу Лукича, запросити Пашук Ярославу Іллічну, узгодити стратегію з Ковальчуком Мироном Вікторовичом, підтримати позицію Юрків Олега Степановича, вислухати Петра Федоровича Заяц, преміювати Родіона Дмитровича Магур, нагородити Івана Олеговича Франка, дізнатися від Василя Степановича Коваленко, повідомити про відсутність Іваненко Оксани Михайлівної.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 66–100.
2. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови: Модульний курс: навч. посібн. Київ: Вища школа, 2006. С. 133–140.
3. Кличний відмінок: усі правила, винятки.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Zkfe9J9PhjY>
4. Проблемні випадки визначення роду іменника.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6sY0fxDEdiE>
5. Родовий відмінок іменників чоловічого роду.
URL: https://www.youtube.com/watch?v=XKKGIzsn_sM

Практичне заняття № 17. Правопис відмінкових закінчень прикметників. Розділові знаки у реченнях з як, мов, наче та ін.

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Орфограми, пов'язані з відмінюванням прикметників твердої групи.
2. Орфограми, пов'язані з відмінюванням прикметників м'якої групи.
3. Правописні особливості відмінювання прикметників з основою на *-лиций*.
4. Загальна характеристика конструкцій з *як, мов, наче*. Кома при конструкціях з *як, мов, наче* у функції сполучника. Тире перед присудком з частками *як, мов, наче*.

Завдання 1. Підкресліть неправильно утворені присвійні та відносні прикметники, відредагуйте їх. Поєднайте прикметники з іменниками різних родів.

Галин, Петрин, Оксанин, Світланин, Василів, Коліний, Софіїн, Маріїн, Дмитровий, Ігорів, Ольжин, батьків, тітчин, мамин, дідова, скрипалева,

Андрійова, кобзарева, бригадірова, школярева, товаришева, нульовий, грошовий, життєвий, грушевий, дійовий, алюмінійовий, овочевий, лікарюва, інженерюва.

Завдання 2. Відредагуйте неправильні форми вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників.

Найсвіжіший, найбільш тихий, найпорожніший, якнайдорожчий, найстарший, якнайкращий, більш справедливий, наймудріший, найбільш сильний, якнаймогутніший, солодший, добріший, якнайкращий, старанніший, нищий, блищий, кращий, зеленіший, найрозумніший, мудріший, вущий, молодший, щонайкращий, чорніший, найвеселіший, повніший, більш вдаліший, менш вередливий, новіший, дешевший, найбільш зручний, зручніший, найстійкіший, самий приємний, найвищий, глибший, найтонший, більш стійкий, якнайшвидший, щонайсильніший.

Завдання 3. Знайдіть і виправте помилки в цих реченнях. Прокоментуйте.

1. Звірина як і птаство так поховалася, ніби її ніколи не водилося в лісі.
2. Вона, ніби вітер, що крутить вітряки наших розумів, але її у ярмо не впрягти.
3. Головне, щоб зараз ніхто не дізнався, аби не була звістка про наше кохання для них, як сніг на голову.
4. Ти як завжди знайшов найкращі слова, щоб вселити в мою душу радість таємничої стежки вічного пошуку.
5. А з новою роботою вихідних тепер у мене більше, ніж треба.
6. Я був, наче тесля, якого примусили стругати віконні рами, не показавши розмірів вікон.
7. Останнє речення прозвучало майже, як звернення до офіційної особи.
8. Музиці не треба два рази казати. Дарка хвилину стоїть ніби сильно заспана, потім дає ногам знати.
9. І думається, що загубитися в місті, де літають чайки – це майже, як одягти балетні туфельки й навчитися кружляти в повітрі.
10. Ніхто не виглядав її так як вони, ніхто не любив її дужче за них.
11. Я три тижні був, як на голках.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 101–104, 158.
2. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови: Модульний курс: навч. посібн. Київ: Вища школа, 2006. С. 133–140.
3. Писати кому перед як чи не писати?
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=c3GozDIXXJs>
4. Ступені порівняння. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WLQfVU5wylo>

Практичне заняття № 18. Правопис відмінкових закінчень числівників. Розділові знаки при вставних словах, сполученнях слів і реченнях

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. М'який знак у словоформах числівника.
2. Написання разом числівників на позначення десятків і сотень у непрямих відмінках.
3. Специфіка і функції вставних слів, словосполучень і речень.
4. Кома, тире і дужки при вставних словах, словосполученнях і реченнях.

Завдання 1. У котрому рядку правильно записані обидві відмінкові форми складеного числівника? Виправте, де потрібно, помилки.

Д. в.: п'ятистам сімдесяти п'яти, п'ятистам сімдесятьом п'ятьом.

Д. в.: п'ятистам сімдесяти п'ятьом, п'ятистам семидесятьом п'ятьом.

Д. в. п'ятистам сімдесяти п'яти, п'ятьомстам семидесятьом п'ятьом.

Ор. в.: шістьма, чотирма, вісьма, вісьмома, сьома.

Ор. в.: одним, п'ятдесятьома, шістьма, п'ятьомастами.

Ор. в.: чотирма, шестидесятьма, двомастами, сімома, одинадцятьма

Р. в.: сімдесяти, однієї, п'ятьох, шести, двохсот.

Р. в.: одного, восьмидесяти, дев'яноста, трохсот, п'яти.

Р.в.: вісьмох, дев'яти, п'ятисот, стох, шістдесяти.

Р. в.: трьох, восьмисот, дев'яноста, п'ятого, шістдесяти.

Ор. в.: тисячою, п'ятьомастами, вісьма, дев'ятьма, кількадесятьма

М. в.: в однім, у вісьмох, у двохстах, в сороках, у п'яти.

Завдання 2. Розкрийте дужки, узгодивши іменник із числівником.

Два (дід, голуб, дуб, красень, зуб, короп); три (син, килим, батько, професор, лікар, каменярь, тиждень); чотири (чоловік, селянин, харків'янин, вірменин, грузин); чотири з половиною (день, кілограм, келих); три з половиною (мішок, вечір, мільйон); п'ять з половиною (місяць, вік, аркуш); сім і одна третя (рік, гектар, віз); півтора (день, вечір, вікно); півтора (рік, пуд); сто сімдесят чотири (день, тиждень, століття).

Завдання 3. Розкрийте дужки, узгодивши іменник із числівником.

Відвантажили 465 (мішок); закупили 3 (тонна); здали 1,5 (мільйон гривня); замовили 20 (двері); їхали 9,5 (година); продали 1 (будинок); записалося 1000 (громадянин); купили 11 (комп'ютер); залишилося

6 (акція); 40 (орендні підприємства); 19 (замовлення); виписалося 2 (пацієнт), зайшло 4 (студентка); зустрічаємо 5 (угорець); працюємо 6 1/2 (година); в аудиторії 53 (студент); на фермі 122 (теля) і 34 (лоша); лежить 3 (пласкогубці) і 4 (ножиці); привезли 3 (двері); у кошику 3 (курча); проголосувало 152 (громадянин), виготовили 3 (двері) і 5 (ворота); купили 8 (ножиці) і 7 (ложка); з'явилося 58 (учасник); відповіло 4 (учень); на концерті 326 (слухач); 3,5 (година); на луці 17 (гуся); проїхало 6 (циган) і 7 (молдаванин); 25/8 (площа).

Завдання 4. Знайдіть і виправте помилки в цих реченнях.

1. Говорив я англійською, яку тут добре розуміли, навіть, продавці в магазині.
2. По-перше завидна Вовкулака міг тут ускочити в яку завгодно халепу, а по-друге він нічний вояка, не любив робити, вдень того, що можна зробити вночі.
3. Усе, здається, мені, що серед цієї заклятої тиші нагло щось блисне і вдарить, як грім.
4. Я беру ковдру і виходжу з хати. І одразу занурююсь у густу й навіть здається липучу темряву.
5. Нога була ціла, не пошкоджена, але видно боліла чи затерпла, бо незнайомець довгенько, кривлячись, притупцював нею.
6. То власне кажучи був не зовсім стадіон, а просто шмат поля, ворота з двох боків (без сітки, звичайно).
7. Ентомологи комахознавці завжди стають колекціонерами. Притому колекціонерами за суттю – вони колекціонують все, навіть пригоди і враження, й уміло їх систематизують.
8. Уже встановились гарячі дні і теплі ночі. Руські ратники проте не відпочивали під тихими зорями.
9. Повернув голову, зазираючи за спину, проте, не побачив нічого, хіба що туман простелявся за ним, не дуже густий, однак непроглядний.
10. Терезка ще раз уже вкотре витягнула з кишені мою записку.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 158, 163.
2. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови: Модульний курс: навч. посібн. Київ: Вища школа, 2006. С. 104–106, 148–156.
3. Узгодження числівників з іменниками. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=esmNro46yEY&t=1s>
4. Вставні слова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6QcyDUnmewE>

Практичне заняття № 19. Правопис відмінкових форм займенників. Розділові знаки при звертаннях, вигуках, стверджувальних і заперечних частках

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Дефіс у неозначених займенниках.
2. Правопис *ні* у заперечних займенниках.
3. Кома при звертанні. Знак оклику при звертанні.
4. Кома, тире, знак оклику і знак питання при вигуках, окличних та питальних частках.
5. Кома, знак оклику і знак питання при стверджувальних і заперечних частках.

Завдання 1. Напишіть правильно займенники.

Будь...що, чим...небудь, де...від...чого, будь...у...кого, де...чого, на...чому...будь, де...яких, казна...котрий, де...з...ким, ні...якого, ані...хто, аби...для...чого, ні...чий, де...хто, що...будь, ні...на...якому, ні...для...кого, хтозна...чого, ні...на...кому, аби...чий, котрого...сь, котрий...то, ані...від...кого, кому...то, ні...чого, будь...що, аби...чого, ні...за...якого, аби...з...чого, хтозна...з...чого, чия...сь, чого...ж...то, який...сь, хто...ж...то, будь...що...будь.

Завдання 2. Виправте помилки.

Аби-яка, якась, казна з ким, будь-що, де-який, де з ким, на чийомусь, абиякий, з будь-чим, будь із чим, ніякий, казна-чий, ні про що, бозна якого, хтозна-кого, у декого, в декого, будь-до чого, бозна-що, ні з ким, ані для кого, нізким, скільки-небудь, абищо, дещо, хтозна чому, аніякий, будь на чому, нічийого, казна для чого, де-котрий, якийсь, ні з чим, бозна-кому, абикотрий, де в чому, аби-хто, ні з яким, аніскільки, чий-небудь.

Завдання 3. Поставте розділові знаки, враховуючи фонетичні та змістові особливості речення.

1. Так я буду крізь сльози сміятись, серед лиха співати пісні.
2. – Ач подалися навтьоки!
3. О Ми знали, що таке війна.
4. – А що не я казав? Так ви ж і вуха позатикали. А бачите в людей. О ці не дадуть собі в кашу наплювати, не те, що ми, справді, як бабаки.
5. Від себе відштовхнув гонець По вінця повний поставець: «Ні я не буду з вами пить. Ідіть од мене! Геть ідіть!»
6. – Ой хліборобе мій отакий малий! – Тепла ласка наляла очі матеріні.
7. А що не я тобі казала: не йди!
8. О вже й розвиднялось.
9. Гей ви зорі ясні!.. Тихий місяцю мій!.. Де ви бачили більше кохання?..

10. Ні У всіх людей одна є спільна мова – братерська любов.

Завдання 4. Знайдіть і виправте помилки.

1. Отож, Іван, коли тобі скажуть щось дуже погане, не ображайся. Нащадки твої скажуть ще гірше!

2. Не страшно тобі тут сидіти, брат Семен? Мені б зараз страшно було.

3. Бачу, пане отамане ви не дуже поспішаєте виконувати накази штабу.

4. Пан лікар, прошу знизити тон і називати мене так, як мене справді звуть.

5. Я хочу подякувати тобі друже за те, що ти погодився допомогти нам.

6. Як можете бачити мій любий друже справжній шляхтич має бути несамовито вигадливим задля куртуазного поводження з рівними йому за родоводом і рангом володарями.

7. Не гаймо часу Софія Андріївна, ще наговоримося, роботи безліч.

8. Пан капітан ви мусите когось із батальйону призначити батальйонним літописцем.

9. Не розумієтеся ви на жартах панно Даруся, от що! Щось такого ще мені не траплялося!

10. Поспіши кохана я ж іще не сказав тобі заповітного слова!

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 39, 108–114, 158.

2. Шевчук С.В., Лобода Т.М. Практикум з української мови: Модульний курс: навч. посібн. Київ: Вища школа, 2006. С. 140, 226–228, 228–230.

3. Що: сполучник чи займенник. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fnE-nQK70f0>

Модуль 5. Правопис власних назв

Практичне заняття № 20. Орфограми, пов'язані з відмінюванням власних назв

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Відмінювання імен та імен по батькові.
2. Правопис відмінкових закінчень прізвищ іменникового типу та відмінкових закінчень прізвищ прикметникового типу.
3. Правописні особливості складних і складених особових імен та прізвищ і похідні від них прикметники.

Завдання 1. Провідмінійте своє прізвище, ім'я, по батькові у всіх відмінках.

Завдання 2. Від поданих імен утворити чоловічі і жіночі імена по батькові, наприклад: Андрій – Андрійович, Андріївна.

Олексій, Макар, Вадим, Святослав, Руслан, Віталій, Петро, Роман, Сергій, Богдан, Антон, Андріян, Мирон, Роман, Борис, Тарас, Антип, Йосип, Аркадій, Генріх, Родіон, Федір, Мирослав, Олег, Казимир, Захар, Арсен, Людвіг, Демид, Тимофій, Михайло, Архип, Ернест, Федір, Потап, Леонід, Ігор, Валерій, Костянтин, Семен, Мечислав, Євген, Клим, Максим, Остап, Ростислав.

Завдання 3. Виправте помилки в іменах по батькові.

Сергієвна, Генадійович, Григорійович, Тимур'ївна, Яковна, Марковна, Васильйович, Давидовна, Семеновна, Титовна, Юрьївна, Миколаєвна, Романовіч, Дмитріївна, Савеліч, Артьомович, Григоріївна, Лаврентівна, Інокентівна, Ігоровіч, Валерович, Кузмінічна, Ільївна, Левовна, Дмитровна, Тимофєєвна, Гордіївна, Микитовна, Олексієвич, Всеволодовна, Ігнатієвна, Костьович, Георгійовна, Тихоновіч, Вячеславовна, Кімич, Ігоревич, Тадейовна, Станіславич, Аркад'євич, Степанич, Анатолієвич, Яковна, Сидоровіч, Терентієвич, Інокентієвич, Андрієвна, Григоріївна, Ільївна, Васильївна, Тихоновіч, Кузьмовіч.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 141–147.

Практичне заняття № 21. Орфограми, пов'язані з правописом географічних власних назв

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Українські географічні назви.
2. Географічні назви слов'янських та інших країн.
3. Географічні назви з прикметниковими закінченнями.
4. Іншомовні географічні назви.
5. Правопис складних і складених географічних назв.
6. Відмінювання географічних назв.
7. Правопис прикметникових форм від географічних назв.

Завдання 1. Від поданих назв утворіть, де можливо, прикметники.

Цюрупинськ, Болдіно, Могилів, Сватове, Гребінка, Ветлуга, Хмелеве, Казанка, Франкфурт-на-Майні, Ріо-де-Жанейро, Атлантик-Сіті, Воронеж, Цюрих, Ла-Манш, Овруч, Лейпциг, Лодзь, Великі Луки, Мекка, Дамаск, Ясси, Буг, Виборг, Гаага, Гамбург, Калуга, Ладога, Люксембург, Лейпциг, Острог, Страсбург, Лодзь, Сиракузи, Великі Луки, Нижня Апша, Верхнє Водяне, Нижнє Селище, Великий Березний, Нижній Студений, Королево, Галич, Лепетиха, Русь, Небіт-Даг, Бангкок, Довге Поле, Велика Копаня, Верхня Визниця, Глибоке, Геча, Кваси, Австро-Угорщина, Яр-під-Зайчиком, Лас-Вегас.

Завдання 2. Знайдіть і виправте помилки у написанні географічних назв.

1. Аж урешті на розі вулиці Стрийська ми ввійшли в затінок аптеки (Бруно Шульц). 2. На той час в мене вже було багато знайомих журналістів в Буенос-Айресі і в Рио-де-Жанейро, і я знайшов через них контакт в Лімі (Юрій Покальчук). 3. Ананаси з тропічних районів узимку лежать поряд із полуницею з голандських теплиць і сушеним інжиром з Мароко (Джил Ендерс). 4. Дехто з учорашніх подруг вже намастив лижі до Варшави, Лісаббона чи навіть Нью Йорка, але їй пасувало місто Кия – і Дніпро, що омивав його від усієї нечисті, щоранку знов перетворюючи на святе місце, гідне прощі тисяч праведників (Брати Капранови). 5. Кожної неділі, раннім ранком у наш дачний виселок Пуща Водиця прибував з Києва трамвай № 19 з відкритим причіпним вагоном – на лавах причепа сиділи музики духового оркестру і грали марш (Валентин Чемерис).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 148–154.

Модуль 6. Правопис відмінюваних і невідмінюваних слів. Розділові знаки у складному реченні

Практичне заняття № 22. Правопис закінчень дієслів. Розділові знаки у складносурядному реченні

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Загальна характеристика дієслівних форм.
2. Літери *е* – *и* в особових закінченнях дієслів. М'який знак у словоформах дієслова. Частка *би* (*б*) з дієсловами умовного способу.
3. Правопис активних дієприкметників.
4. Правопис пасивних дієприкметників.
5. Літера *н* у суфіксах дієприкметників.
6. Правопис дієприслівників: літера *и* у суфіксах дієприслівників, літери *у* (*ю*), *а* (*я*) у дієприслівникових суфіксах *-учи* (*-ючи*), *-ачи* (*-ячи*).
7. Складносурядне речення. Кома, крапка з комою, тире та кома й тире в складносурядному реченні.

Завдання 1. Замініть кальковані чи непритаманні українській мові форми дієприкметників на інші слова чи описові конструкції.

Агітуючий, адресуючий, багатообіцяючий, бажаючий, вважаючий, випереджаючий, воюючий, діючий, домінуючий, доповнюючий, завідуючий, знаючий, зобов'язуючий, інформуючий, існуючий, керуючий, організуючий, оточуючий, перебуваючий, працюючий, регулюючий, функціонує, керуючий.

Завдання 2. Котрі з поданих дієслів у формі 2 особи однини теперішнього часу мають закінчення *-иш* (*-їш*), а котрі – закінчення *-еш* (*-єш*)? Запишіть їх відповідно у дві колонки, виділяючи особові закінчення.

1. Рости. 2. Ростити. 3. Перчити. 4. Волочити. 5. Волокти. 6. Бурмотати.
7. Бурмотіти. 8. Колоти. 9. Реготати. 10. Реготіти. 11. Солити.
12. Плюскотати. 13. Їсти. 14. Стелити. 15. Стукати. 16. Стукотіти.
17. Хропіти. 18. Хропти. 19. Гуркотати. 20. Гуркотіти. 21. Їсти. 22. Краяти.
23. Кроїти. 24. Слати. 25. Плюскотіти. 26. Лопотати. 27. Мочити. 28. Полоти.
29. Дати. 30. Відволікати. 31. Відпрягти.

Завдання 3. За допомогою яких суфіксів і від яких дієслівних основ можна утворити дієприслівники доконаного і недоконаного виду? Утворіть дієприслівники, визначте їхній вид, виділіть відповідні суфікси.

1. Іти. 2. Рубати. 3. Пахнути. 4. Взувати. 5. Лежати. 6. Казати.
7. Сказати. 8. Прийти. 9. Сидіти. 10. Розмовляти. 11. Побачити.

12. Опам'ятатись. 13. Перейти. 14. Плюскотіти. 15. Плюскотати. 16. Свистати. 17. Свистіти. 18. Рости. 19. Ростити. 20. Волокти. 21. Волочити. 22. Кроїти. 23. Краяти. 24. Спати. 25. Летіти. 26. Колоти. 27. Полоскати. 28. Ростити. 29. Колоти. 30. Солити.

Завдання 4. Встановіть, від яких дієслівних основ утворені подані дієприкметники, визначте їх вид, стан, виділіть суфікси. Утворіть, де це можливо, дієслівні форми на -но, -то.

Надісланий, побілілий, позеленілий, блукаючий, вмитий, виконаний, зомлілий, кинутий, зігрітий, спалений, переможений, завойований, набубнявілий, написаний, надісланий, вишитий, принесений, кинутий, смажений, свячений, виконаний, в'янучий, прочитаний, зів'ялий, змолотий, політий, подарований, переможений.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 115–120, 158, 159, 161.
2. Розділові знаки в складносурядному реченні.
URL: https://www.youtube.com/watch?v=W9upciBD_9Y
3. Складносурядне речення. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DIH4IgNjDsA>

Практичне заняття № 23. Правопис прислівників. Розділові знаки у складнопідрядному реченні

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Літери *и, і* в кінці прислівників.
2. Правопис вищого і найвищого ступеня порівняння прислівника.
3. Правопис складних прислівників і сполучень слів у функції прислівника.
4. Складнопідрядне речення. Кома й крапка з комою у складнопідрядному реченні. Тире та кома й тире у складнопідрядному реченні.

Завдання 1. Запишіть прислівники і прислівникові сполучення окремо, разом або через дефіс.

І. Всього/на/всього, без/вісті, до/пізна, де/не/де, до/купи, по/п'яте, в/середині, по/юнацьки, по/іншому, рано/пораненьку, на/силу, на/зустріч, день/у/день, о/півдні, як/не/як, по/польськи, за/одно, у/чотирьох, зі/споду, любо/дорого, раз/за/разом, на/показ, у/сто/крат, один/в/один, за/дня, у/розсип, в/волю, на/біс, по/людськи, поза/торік, час/від/часу, по/правді, на/ніщо, на/різно, після/завтра, навік/віки, з/роду/віку, до/речі.

ІІ. Все/одно, віч/на/віч, вряди/годи, час/від/часу, спід/тишка, на/віки/віків, сто/крат, ось/ось, в/різно/біч, давним/давно, з/роду/віку,

на/віки/вічні, живо/силом, волею/не/волею, всього/на/ всього, слово/в/слово, з/давніх/давен, хоч/не/хоч, з/діда/прадіда, не/до/вподоби, яко/мога, тим/часом, пліч/о/пліч, кінець/кінцем, поза/вчора, в/решті/решт, сама/самотою, в/одно/час, рука/в/руку, час/від/часу, на/тще/серце, по/одинці, більш/менш, рік/у/рік, один/за/одним, раз/по/раз, як/не/як.

Завдання 2. У поданих складних реченнях відредагуйте, де це потрібно, розділові знаки.

1. Я читав у дитинстві і юності книжки запоем, я радів, коли знаходив якесь нове слово (О. Сухомлинський). 2. Довкола сніг, мороз або завірюха така, що й світа не видно, а під кущем суха руда осока, пропахчена осіннім сонцем (Г. Тютюнник). 3. Материнське поле не оглянути, Бо воно – на цілий світ (М. Подолян). 4. На морі ставало темно: тому що з берега насувала важка чорна хмара (О. Донченко). 5. Коли ж Вітчизни щирий гнів Тебе послав на ворогів Здолати їх зумій! (Л. Первомайський). 6. Якщо ви вдало виберете працю і вкложите в неї всю свою душу то щастя само вас знайде (К. Ушинський). 7. Як підрубаєш душу: то зрубаєш усе (П. Загребельний). 8. День був душний незважаючи на те що, краплі учорашнього рясного дощу іскрились на траві (Марко Вовчок). 9. Щоб тих щасливих днів не загубити потрібно працювати цілий рік (Д. Павличко). 10. Ні, троянди не треба ламать, бо затужить природа як мати (В. Швець).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 41, 158, 159, 161.
2. Складнопідрядні речення. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Lnz98YfHlM>

Практичне заняття № 24. Правопис службових частин мови – прийменників і сполучників. Розділові знаки у безсполучниковому реченні

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Розрізнення прийменників та префіксів. Групи прийменників за походженням і будовою.
2. Сполучник. Групи сполучників за походженням, будовою, способом уживання та за синтаксичними функціями. Розрізнення сполучників та інших частин мови.
3. Синтаксичні зв'язки і синтаксичні відношення між частинами безсполучникового складного речення. Кома, крапка з комою, двокрапка й тире у безсполучниковому складному реченні.

Завдання 1. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть правопис сполучників.

1. Як (би) не крутила хуртовина, блисне промінь — крига розтане (З. Гончарук). 2. Як (би) я була зіркою в небі, я б не знала ні туги, ні жалю (Леся Українка). 3. Що (б) прийшло на землю сподіване щастя, треба великої праці (М. Коцюбинський). 4. Вітри проспівують над хвилями нив про (те), як в негоду він край боронив (П. Усенко). 5. Як (би) оті проміння золоті у струни чарами якими обернути, я б з них зробила арфу золоту (Леся Українка). 6. Де б він не був, що (б) з ним не трапилося, звук ніколи не схиляти голову (Петро Панч). 7. Блискавки тримав поет в руці — то (ж) блискавки він кидав із трибуни (П. Тичина). 8. Хотіла б я піснею стати у сюю хвилину ясну, що (б) вільно по світі літати, що (б) вітер розносив луну (Леся Українка). 9. У мене одна думка: як (би) нам нашу красну мову так високо підняти, як підняв її Шевченко у пісні (Панас Мирний). 10. На те й лихо, що (б) з тим лихом боротися (Т. Шевченко).

Завдання 2. Запишіть правильно прийменники, сполучники та частки, знімаючи ризики.

За/ради миру, із/за лісу, у/напрямку/до мене, по/над хмари, за/для вас, під/час змагань, з/над річки, з/під носа, по/під вікнами, на/перекір усім, у/здовж стіни, з/поміж гілля, залежно/від обставин, то/ж будь розумною, як/би я була зіркою, все/ж прийду, ніби/то вже закінчив, хоч/би хтось, коли/б сидів тут, тож/то й думав він, сміх та/й годі, тим/то і часу нема, дарма/що не козак, якби/то сам, ото/ж усе зваж, тим/часом/як усі мовчали, тому/що важливе, отож/бо не будьмо злі, за/те ж серце золоте, пішов/би перший, як/небудь заїду, тільки/що прокинулась, таки/надумав їхати, от/же слухай, пішов аби/куди, немов/би на продаж, економимо чи/мало, стає що/раз темніше, надумав/таки навідати, хтозна/з/якої глибини, доведе будь/куди, що/не/день дужчав, що/дня росте, що/миті готовий, дарма/що порушує, тільки/но прибув, ні/з/ким поділити, хтозна/відкіля взялось, ось/цей хлопець.

Завдання 3. Розставте розділові знаки і поясніть їх. Визначте тип семантичного зв'язку між частинами безсполучникового речення.

1. Вихід із становища один потрібні негайні енергійні заходи.
2. Саду нашого не впізнати густим роєм білого цвіту обліпило кожную гілочку.
3. Будеш сіяти з сумом вродить печаль.
4. Закрався вечір одшуміла праця.
5. Дощ упав на трави оживуть отави.
6. Я знову вгадую приїдеш ти чи ні?
7. Світило сонце парувала земля.
8. Зрубав дерево посади два.
9. Здалось на мить пливе у безвість ночі під парус хмар високий корабель.

10. Поглянь в обличчя тоді питай про здоров'я.
11. Пахнуть сонцем дині спілі хмелем б'ють меди скажені.
12. Торгуй правдою більше бариша буде.
13. Угорі почало виднішати місяць зійшов.
14. Хочеш їсти калачі не сиди на печі.
15. Як зараз бачу ген горить мій степ.

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 42, 43, 158–161.
 2. Безсполучникове складне речення.
- URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hINKHMwoCJs>

Практичне заняття № 25. Правопис часток. Складні синтаксичні конструкції та їх пунктуаційне оформлення

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Групи часток за виконуваними функціями. Смисловий принцип правопису часток.
2. Правопис часток *не, ні (ані)* з різними частинами мови.
3. Правопис *не* з іменними частинами мови та прислівником.
4. Правопис *не* з дієсловом.
5. Розділові знаки у багатокомпонентних реченнях.

Завдання 1. Напишіть *не* зі словами разом чи окремо й поясніть правопис.

1. Тільки мав талант до віршів (не) позичений, а власний (Леся Українка). 2. Видатний учений довго й наполегливо йде до свого відкриття, йде (не) повторними шляхами (З газ.). 3. (Не) щасна, (не) правдива людина, що добровільно й легко зрікається рідної мови; щаслива, праведна людина, що в радості й горі будує слово своєї землі (Б. Харчук). 4. (Не) дивні шовки, (не) коштовний сервіз, (не) чашу мережано-срібну – мій дядько із фронту додому привіз на згадку баклажку похідну (Д. Луценко). 5. То (не) щастя, як дощ у жнива вдасться (Нар. тв.). 6. (Не) далеко вже нам до Європи, це Європі далеко до нас (В. Мордань). 7. Я світ обійшов, я своїми руками (не) правду боров, на двобої йдучи (Я. Славутич). 8. Як (не) розумно випрошувати те, чого можеш сам досягти! (Г. Сковорода).

Завдання 2. Напишіть *ні, не* зі словами разом чи окремо й поясніть правопис.

1. (Ні) що (ні) коли (не) минає марно (Б. Олійник). 2. Отам лиш, де Господь тебе посіяв, розквітнуть мусиш, більше (ані) де (Л. Степовичка). 3. (Не) зможу (ані) кроку я по чужій землі – (не) виживе душа (Ю. Каплан).

4. (Не) хочу я (ні) вічності, (ні) слави (Л. Костенко). 5. Величі справжній не треба спиратись на плечі (ні)кчем (В. Симоненко). 6. (Ні) де не видно було (ні) живої душі (І. Нечуй-Левицький). 7. Хто хоче жити, (ні) коли (не) помре (В. Симоненко).

Завдання 3. Напишіть не зі словами разом чи окремо й поясніть правопис.

(Не) переконливий, ніде (не) знаний, (не) активний, (не) вблаганий, (не) густо, (не) в'янучий, (не) краще, (не) врожай, (не) жити, (не) мічний, (не) знаний, (не) забутий усіма вчинок, (не) мовби, (не) йти, (не) досушити, (не) зважаючи на, (не) здужати, (не) привітний, (не) далеко, (не) проста, (не) доречно, (не) абиякий, (не) білений, (не) густо, (не) доліт, (не) дорого, а дешево, (не) довиконати, (не) охота, (не) мій, (не) дев'ятий, (не) раз, (не) досить, (не) проворний, (не) істотно, (не) з'ясоване досі питання, (не) там.

Завдання 4. Розставте розділові знаки між компонентами складного речення.

1. Острах що він під час блукання загубить свою мрію що вона загине ніким не спізнана охоплював його і стиснувши тремтячі руки він заплющував очі (В. Підмогильний). 2. Хліборобська праця звичайно панує тут все відбувається в ніби неквапливому розміреному ритмі а насправді спішать спішать щоб устигнути щоб із вирощеного ні зернини не втратити бо ж відомо нива раз на рік родить (О. Гончар). 3. Тим часом підкотила чергова хвиля він був певен що встигне відскочити але бризки злетіли цього разу особливо високо й холодний водоспад омив Твердовського з голови до п'ят (Я. Дубинянська). 4. Дика груша облита білим молоком і в тому пахучому білому молоці що стиха піниться бджоли неначе киплять неначе варяться зі струнним оксамитовим гудінням (Є. Гуцало). 5. Батько наш загинув несподівано в перші дні війни ми все ще сподівались що його випустять і ми ще не збагнули що лишилися самі коли війна розгорілась насправді (Ю. Покальчук). 6. Він шукав. Придивлявся до облич що миготіли перед очима ходив довго з вулиці на вулицю і дріж проходила йому по тілу коли візники гукали на нього або дзвоник трамваю несподівано гримів йому коло вуха (В. Підмогильний). 7. Шаптала спинився на березі та почав стежити як борються на небі яскраві фарби гарячого сонця з прийдешньою пітьмою як сірішає Дніпро і гудки пароплавів зовсім низько стеляться над водою (В. Підмогильний).

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 44, 158–161.
2. Частка не з різними частинами мови.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Rc54i1iL6e0>

Практичне заняття № 26. Правопис вигуків. Пунктуаційні способи відтворення чужого мовлення

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Групи вигуків за емоційним навантаженням.
2. Розрізнення вигуків та інших частин мови.
3. Лапки, двокрапки, кома й тире при прямій мові та при цитатах.
4. Пунктуаційне оформлення діалогічного мовлення.

Завдання 1. Скоригуйте правопис вигуків та звуконаслідувальних слів.

1. Але навіщо ж так багато? Хаха! Він нізащо не з'їсть усього (Джек Лондон). 2. Звичайно, вони всі відмінники, серйозні, позитивні люди, але ж фантазії у них, як кіт наплакав, їй богу! (Всеволод Нестайко) 3. Але коли Джордж, наш півень, видав своє перше бадьоре ку-ку-ріку, Генрі здригнувся. А відтак засміявся (Стівен Кінг). 4. Мацько розплющив очі. Леле! Він на горищі. (Галина Пагутяк). 5. Бахнув у лісі стріл. Бах бах бах ... – заgrimіли з рушниць верхи (Михайло Коцюбинський). 6. Висять [картини] собі роками, а тоді раптом, ні з того ні з сього, ба-бах – падають (Алессандро Барікко). 7. А джип той, треба сказати, не простий, а, хай-йому-грець, орендований (Максим Кідрук). 8. Ов-ва! Оце так приїхали до моря літо зустрічати! (Світлана Пováляєва) 9. Щодо Енн я помилилася, та воно й не дивно, бо другої такої химерної істоти, їйбо, у цілому світі немає, її годі зрозуміти, як ото інших дітей (Люсі-Мод Монтгомері). 10. Впав би на землю, безсилий, затулив вуха руками та би заплакав... Бо вже не годен... Ойойой!.. (Михайло Коцюбинський)

Завдання 2. Виправте помилки при відтворенні чужого мовлення.

1. Коршак подався до ясел не для того, щоб глянути на ботів, – зметикнула дівчина. 2. «Я змушений був тебе перемогти, щоб жити»! – загорлав я у розпачі. 3. Там дрібним, але таким гарним чоловічим почерком було написано: «нехай на твоєму шляху трапляються лише світлі й добрі люди, доню». 4. «Здрастуй – кажу – Степане, яким це вітром, тебе ж наче в армію взяли». 5. «Для чого цей клоун брав його з собою? – подумав я, – Він же спокійно міг обійтися в своїй репризі й без асистента...» 6. А коли пролунала команда: «Увага, знімаю!» – Всі завмерли, мов у грі. 7. – Тихо, – обриває їх приземкуватий і, звертаючись до молодого, наказує, – Кишені перевір. 8. Навіть його опоненти визнавали його авторитет, наприклад, ідеологічний опонент Грушевського Дмитро Дорошенко казав, що «Його [Грушевського] слово було для нас за тих часів законом». 9. «Я маю цитати на будь-який випадок – це найкращий спосіб мислити оригінально». (Дороті Сеєрс) 10. Це було

так. Йостек подзвонив мені й спитав, чи я б не хотіла познайомитися з Лорною, про яку він мені стільки розповідав?

Література:

1. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. § 157, 158, 167.

Науково-дослідницькі завдання з курсу «Правописні норми української мови»

1. Автоматизація правописного контролю в текстових редакторах: дослідження алгоритмів перевірки правопису в сучасних текстових редакторах, аналіз їхньої ефективності та можливості вдосконалення.
2. Аналіз еволюції українського правопису.
3. Аналіз правописних помилок у сучасних текстах ЗМІ та виявлення причин їхнього виникнення.
4. Аналіз текстових корпусів за допомогою штучного інтелекту для виявлення правописних тенденцій: використання методів обробки природної мови для аналізу великих текстових корпусів із метою виявлення нових правописних тенденцій та змін у мовній практиці.
5. Вивчення правописних норм у художній літературі: аналіз використання авторських орфографічних особливостей у творах сучасних українських письменників та їхнє співвідношення із загальноприйнятими нормами.
6. Вплив інформаційних технологій на правописні норми.
7. Дискусійні питання української орфографії.
8. Дискусійні питання української пунктуації.
9. Дослідження новітніх тенденцій у правописі.
10. Порівняльний аналіз правописних норм української та інших слов'янських мов.
11. Правопис 2019 року в засобах масової інформації.
12. Правописні норми в контексті електронної комунікації: дослідження специфіки використання правописних норм у соціальних мережах, месенджерах та інших електронних засобах комунікації.
13. Правописні норми та їхнє відображення в сучасних українських словниках.
14. Правописні проблеми XXI століття.
15. Психолінгвістичні аспекти засвоєння правописних норм: дослідження процесів сприйняття та запам'ятовування правописних правил у різних вікових групах, аналіз ефективності різних методик навчання.
16. Розробка інтерактивних додатків для вивчення українського правопису.
17. Розробка систем автоматичної перевірки правопису з використанням штучного інтелекту: дослідження алгоритмів машинного навчання для розробки програм, що автоматично перевіряють і виправляють правописні помилки в українських текстах.

18. Роль правописних норм у збереженні мовної ідентичності: аналіз того, як правописні норми сприяють збереженню та розвитку української мовної ідентичності в умовах глобалізації.

19. Соціолінгвістичний аналіз правописних норм: дослідження впливу соціальних факторів (освіта, вік, професія) на дотримання правописних норм у мовленні та письмі.

20. Соціолінгвістичний аналіз сприйняття правописних норм 2019 року.

Навчальне видання

Галина Шкурко

Навчально-методичний посібник

для здобувачів вищої освіти філологічного факультету спеціальності
035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література
освітньо-професійної програми «Українська мова та література.
Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність»

Коректура авторська

Видавець і виготовлювач: ФОП Олеоленко Л.О.
Свідоцтво про ДР № 25417894 від 24.07.2020 р.
Тираж 30 шт.